

HARJU MAAKONNA
ARENGUSTRATEEGIA
2035+

Tallinn
2019

HARJU MAAKONNA
ARENGUSTRATEEGIA
2035+

FOTOD

Priit Estna, SA Harju Ettevõtlus- ja Arenduskeskus, Rail Baltica, Elron, Arhitekt Must, Ülemiste City, Tallinna Sadam, unsplash.com

KUJUNDUS

Mandariin OÜ, www.mandariin.ee

AUTORIÕIGUSED

Harjumaa Omavalitsuste Liit

EESSÕNA

Maakondliku strateegilise planeerimise alguseks Harjumaal võib lugeda esimese Harju maakonnaplaneeringu koostamist, millega alustati 1995. aasta märtsis, kui maavanema käskkirjaga moodustati maakonna arengukava koostamise töögrupp. Harju maakonnaplaneeringu koostamine algatati maavanema korraldusega detsembris 1997. Planeeringu koostamise käigus töötati välja maakonna arengustrateegia ja sõnastati visioon „Harjumaa aastal 2010“, mida 2003. aastal arutelude käigus täiendati.

Vajadus uue maakonnatasandi arengudokumendi järele sündis 2007. aastal Harju maakonna kohalike omavalitsuste ja Harju Maavalitsuse koostöös, mille raames tehti riigi tasandile ettepanekuid avalike teenuste paremaks korraldamiseks ja Euroopa Liidu toetuste kasutamiseks, lepiti kokku koostöötegevused maakonna tasandil ning prioriseeriti kohalike omavalitsuste investeeinguvajadusi. Strateegia koostamise raames viidi aastatel 2008–2009 läbi 20 töörühma koosolekut, milles osales üle 60 inimese, ning kaks foorumit ja üks konverents, kus osales kokku üle 140 inimese. Enne strateegia vastuvõtmist kiideti see heaks maakonna kõikides kohalikes omavalitsustes. 18. veebruaril 2009 kiitsid strateegiadokumendi heaks Harju Maavalitsus, Harjumaa Omavalitsuste Liit (HOL) ja kõik 24 kohaliku omavalitsuse üksust.

Vahepealsel ajal (2010–2012) vaatas strateegias sisalduvad tegevussuunad jooksvalt üle selleks moodustatud arengunõukogu. 2013. aasta alguses otsustati algatada laiapõhjalisem diskussioon ja strateegia uuendamise protsess. Toimus kuus töökoosolekut kolmes strateegilises valdkonnas ja kaks ühisseminari, kus osales üle 100 inimese erinevatest sektoritest. Ühise töö tulemusena valmis strateegia aastani 2025, mis oli aluseks Euroopa Liidu rahastusperioodi 2014–2020 vahendite kavandamise ja jagamise otsuste tegemisel Harju maakonnas.

2017 kaotati riigi- ja haldusterritoriaalse reformi tulemusena senised maavalitsused, Harju maakonnas võttis riigi poolt kohalikele omavalitsustele ühiseks täitmiseks antud ülesanded maakondliku arendusorganisatsioonina üle Harjumaa Omavalitsuste Liit (HOL volikogu 27. septembri 2017 otsus nr 11). 23 kohaliku omavalitsuse asemel on Harju maakonnas peale reformi 16 omavalitsusüksust. Vastavalt Rahandusministeeriumi suunistele algatas HOL 2018. aasta alguses maakonna strateegia uuendamise protsessi vaatega aastani 2035 ja edasi. Protsessi raames viidi läbi kaks seminari, kolm valdkondlikku töörühma, kokku osales töös 134 inimest. Strateegia eelnõu kiideti heaks 16 kohaliku omavalitsuse volikogu poolt ning strateegia kinnitati HOL volikogu otsusega.

Harju maakonna arengustrateegia 2035+ on hea koostöökokkuleppe realiseerunud näide. See on maakondlik kokkulepe erineva tasandi institutsioonide vahel, mille sisuks on avalike teenuste parem korraldamine, regionaalse koostöövõimekuse suurendamine ja regionaalsest vajadustest lähtuva arenguvajaduste sisendi andmine riigile. Strateegia ülesehituse juures on lähtutud avaliku sektori peamisest ülesandest, milleks on elanikele avalike teenuste korraldamine ja nende kättesaadavuse tagamine. On rida ülesandeid, mis kuuluvad kas riigi, kohaliku omavalitsuse või mõlema tasandi pädevusse. Valdkonnad, mida saab regionaalsel tasandil otseselt mõjutada, on kohalikele omavalitsustele seadustega sätestatud ülesanded, maakondlike koostööorganisatsioonide (HOL, HEAK, PÜTK jms) ülesanded ning ülesanded, mille korraldamise või lahendamise osas on kokku lepitud väljaspool kohustuslikke funktsioone (nt maakonna mainekujundus, kultuuri, hariduse ja spordiga seotud tegevused ning muud ühistegevused jms). Riigi ja kohalike omavalitsuste otsustustasandit strateegia otseselt ei puuduta, selles osas tehakse vaid soovituslikke ettepanekuid. Strateegia ei keskendu otseselt ettevõtluse arendamisele ega töökohtade loomisele, sest avaliku sektori peamine ülesanne on korraldada avalikke teenuseid ja kujundada elukeskkond, mis loob eeldused ettevõtluse arenguks, kui turuolukord seda soosib.

Harju maakonna strateegia toetub kolmele põhisambale: tegus rahvas, kvaliteetne elukeskkond ja tasakaalustatud ruumimuster. Ükski valdkond eraldi ei ole toimiv ega jätkusuutlik. Elluviimist vajavaid tegevusi on palju ning need on teostatavad erinevatel tasanditel: riiklik tegevustasand, maakond-

lik koostöötasand ning kogukonna (kohaliku omavalitsuse) tasand. Peamine erinevus vana ja käesoleva strateegia vahel on selles, et varem ei reguleerinud seadusandlus maakonnatasandi arengudokumendi sisu ega seoseid rahastusmehhanismidega. Maavalitsuste tegutsemise ajal oli maavanema ülesanne maakonna jätkusuutliku ja tasakaalustatud arengu tagamine, mis väljendus peamiselt planeerimistegevuses ja riiklike ülesannete järelevalves.

Strateegia töörühmade töö aluseks võeti üldised sotsiaalmajanduslikud trendid ja konkreetsed valdkondlikud kitsaskohad, siinjuures ei peetud koostajate poolt oluliseks eraldi detailsemate analüüside esitlemist strateegias. Fookus oli seatud lahenduste ja koostöövõimaluste pakumisele. Strateegia suurim väärtus seisneb maakondliku tasandi tegevussuundade kokkuleppimises. Kuna ressursside hulk oluliselt ei kasva, tuleb tegevusi ellu viia senisest nutikamalt ja koostöös. Maakonna strateegia toob välja kohalike omavalitsuste investeringuprioriteetid olulisemates valdkondades. Piiratud ressursside tingimustes on oluline prioriseerida tegevusi, mis arengu seisukohast vajavad kiiremat lahendamist ning samas omavad suurimat positiivset mõju. Strateegia rakenduslikkus tagatakse kohalike omavalitsuste eelarvete, riigieelarve ja erinevate Euroopa Liidu (nt PATEE) jt toetusmehhanismide kaudu. Siinkohal täname kõiki, kes uuendatud arengustrateegia koostamisele oma aega ja teadmisi pühendasid!

Parema Harjumaa nime!

Harjumaa Omavalitsuste Liit
Esimees Andre Sepp

SISUKORD

1. HARJU MAAKONNA VÄLJAKUTSED	8
1.1 Rahvastik ja asustumuster	9
1.2 Avalikud teenused	13
1.3 Tööhõive ja majandus	27
2. HARJU MAAKONNA ARENGUSTRATEEGIA 2035+	36
2.1 Strateegia	37
2.2 Tegus rahvas	41
2.3 Kvaliteetne elukeskkond	45
2.4 Tasakaalustatud ruumimuster	49
3. STRATEEGIA TÄITMINE JA SEIRE	52
4. STRATEEGIA SIDUSUS ARENGUDOKUMENTIDEGA	54
5. STRATEEGIA RUUMILISED JOONISED	60

1. HARJU MAAKONNA VÄLJAKUTSED

1.1 Rahvastik ja asustumuster

Harju maakonna rahvaarv oli rahvastiku- registri 1. jaanuari 2018 seisuga 610 468 elanikku, neist 448 758 ehk 73,5% elas Tallinnas. Maakonna rahvaarv tervikuna on pidevalt kasvanud, peamiselt tänu sisse- rändele teistest maakondadest ja sisse- rändest tulenevale suuremale sündimusele. Küll aga on rahvaarvu muutuses olulisi erinevusi maakonna sees. Tallinnas on vii-

mase kümne aasta lõikes kasv olnud 12%. Tallinna lähimavalitsustest on elanike arv kasvanud näiteks Rae vallas 78%, Harku vallas 38%, Kiili vallas 34% ja Viimsis 34%. 20 aasta jooksul on Viimsi elanikkond kas- vanud 147%, Rae vallas 125%, Kiilis 123% ja Harkus 116%. Kaugemate omavalitsuste osas tervikuna on rahvaarv olnud mõõdu- kalt kahanev (10–20%). (Tabel 1)

Tabel 1. Rahvastiku struktuur Harjumaa omavalitsustes 1.01.2018. Allikas: rahvastikuregister

KOV	lapsed 0-6	%	lapsed 7-18	%	töö- ealised 19-64	%	eakad 65+	%	Rahvaarv KOKKU
Anija	443	7,0%	797	12,7%	3 774	60,0%	1 272	20,2%	6 286
Harku	1 496	10,4%	2 614	18,2%	8 644	60,2%	1 602	11,2%	14 356
Jõesaare	560	8,7%	911	14,2%	4 036	62,8%	917	14,3%	6 424
Keila linn	974	9,8%	1 478	14,8%	5 932	59,6%	1 572	15,8%	9 956
Kiili	548	10,3%	1 023	19,3%	3 235	61,0%	496	9,4%	5 302
Kose	631	8,8%	1 012	14,1%	4 315	60,0%	1 238	17,2%	7 196
Kuusalu	485	7,4%	944	14,4%	3 914	59,8%	1 204	18,4%	6 547
Loksa linn	107	4,0%	266	10,0%	1 606	60,3%	684	25,7%	2 663
Lääne-Harju	899	7,0%	1 673	13,0%	7 887	61,2%	2 422	18,8%	12 881
Maardu linn	1 017	6,5%	1 722	11,0%	10 194	64,8%	2 789	17,7%	15 722
Raasiku	465	9,2%	785	15,5%	3 003	59,5%	797	15,8%	5 050
Rae	2 600	14,5%	3 237	18,0%	10 674	59,4%	1 457	8,1%	17 968
Saku	1 017	10,3%	1 791	18,2%	5 742	58,2%	1 314	13,3%	9 864
Saue	2 125	9,8%	3 553	16,4%	12 859	59,2%	3 174	14,6%	21 711
Tallinn	33 181	7,4%	50 268	11,2%	285 424	63,6%	79 885	17,8%	448 758
Viimsi	2 024	10,2%	3 483	17,6%	11 752	59,4%	2 525	12,8%	19 784
KOKKU	48 572	8,0%	75 557	12,4%	382 991	62,7%	103 348	16,9%	610 468

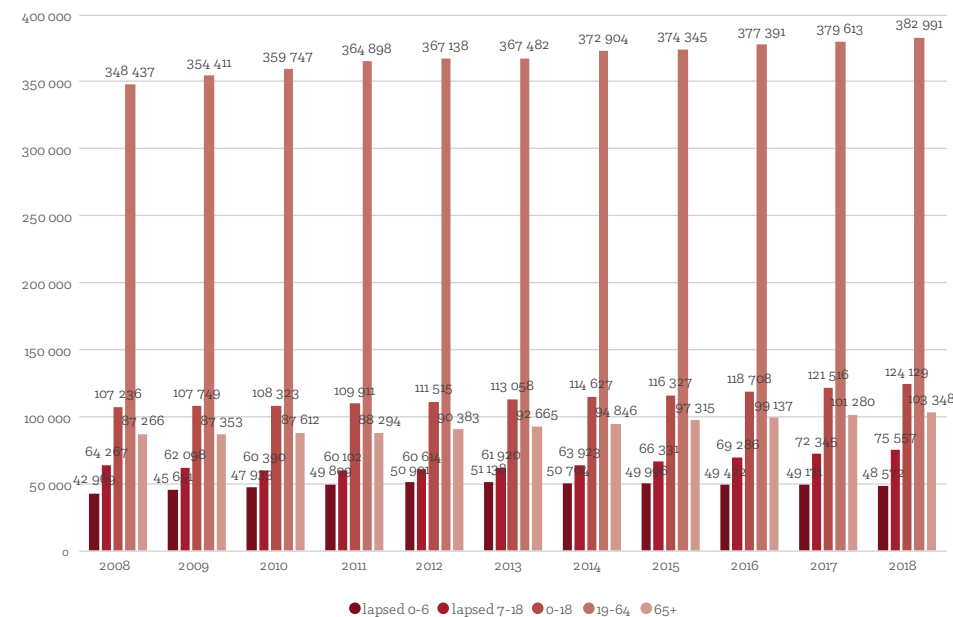
Eesti rahvastik tervikuna väheneb ja vananeb. Statistikaameti rahvastikuprognosi kohaselt väheneb seniste trendide jätkumisel Eesti rahvaarv 2040. aastaks 125 000 inimese võrra ehk 1 195 000 elanikuni. Enamikus maakondades väheneb rahvastik 20–30%. Prognoosi järgi väheneb Harju maakonna rahvaarv 4% võrra, ent ülejäänud Harjumaa elanike arv jääb samaks (161 000 elaniku kanti) peamiselt Tallinnast väljarände tõttu. Eakate osakaaluks elanikkonnast prognoositakse ligi 24% (9% kasvu), ülalpeetavate määraks ligi 70% (17% kasvu) ning 0–14 aastaste laste osakaaluks 14% (vähenemine 2%). Kui täna on iga ülalpeetava kohta kaks tööalist, siis 2040. aastal on statistikaameti prognoosi järgi kahe ülalpeetava kohta kolm tööalist. Arengustrateegia lähtub koostatud prognoosidest, kuid strateegia ambitsioon on prognoositud trendi muuta nii palju kui võimalik.

Tänast vanusestruktuuri vaadates võib öelda, et Tallinna lähipiirkonna omavalitsuste rahvastik on suhteliselt noorem. Eeslinnastunud omavalitsustes on sisserände ja sellest johtuva suureneva sündimuse tulemusena toimunud 10 aasta jooksul kasv vanusrühmas 0–6 aastat (13%) ja 7–18 aastat (17%), tooni annavad Rae, Harku, Viimsi ja Kiili vald. Tõsi, viimasel viiel aastal on üldkogumina 0–6 aastaste laste arv kasv olnud negatiivne, kuid piirkonniti on erisused küllalt suured. Tööealiste arvu kasv on toimunud oodatult nendes omavalitsustes, kus rahvastiku juurdekasv on olnud suurem. Kõige suurem kasv on olnud eakate osas (18%). Eakate keskmine osakaal maakonna rahvastikus oli 2018. aastal 17%, 10 aastat tagasi oli see 14,5%. „Käärid“ maakonna sees on päris suured, nt Rae vallas on eakate osakaal 8% ja

Loksa linnas 26% ning sama pilt on ka 0–6 aastaste laste osas. Loomuliku iibe viimase kümne aasta trend näitab, et peaaegu kõikides linnapiirkonna omavalitsustes on iive olnud positiivne, v.a Maardus. Kaugemates omavalitsustes on iive olnud valdavalt negatiivne või tasakaalu lähedal. Sündimuse kõrghetk oli aastatel 2007–2010, mil maakonnas sündis 1650–1950 last aastast, sündimuskordaja oli 1,69–1,72. 1990. a algul oli see Harju maakonnas 1,8. Järgnes dekaad madalseisu, 2009. aastaks oli see taastunud 1,8 juures, kuid tasapisi on hakanud sündimus uuesti langema. Erinevused linna- ja maapiirkonna vahel on olemas. Tallinnas ja Maardus oli 2013. a sündimuskordaja väiksem kui 1,4, samal ajal kui Rae ja Harkus oli see suurem kui 2,5. Jõelähtme ja Saue valla näitajad on taastote piiri lähedal, Viimsi, Saku ja Kiili on langenud alla 2. Kaugemate omavalitsuste näitajad on 1,4–1,7 vahel. Kokkuvõttes näitab see, et pikemas perspektiivis on loomulik iibe negatiivne ja rahvastik väheneb; paremas situatsioonis on Tallinna-lähedased omavalitsused, kuid suur kasvuperiood on möödas.

Rände osas oli sisserände tippaeg aastatel 2006–2009, peamised sihtkohad olid Tallinna lähimavalitsused. Peale seda on rändajate hulk kahanenud, v.a Tallinnas, kus sisserändajate hulk on märkimisväärselt kasvanud. Rändesaldo Tallinna-lähedastes omavalitsustes (nt Rae, Viimsi, Harku, Saku, Kiili, Saue vald) on positiivne. Kaugemates omavalitsustes on trend pigem negatiivne. Märkimist väärib asjaolu, et loomulik iibe on keskmiselt moodustanud vaid viiendiku rahvastiku juurdekasvust ning suurem osa on tulnud sisserändest. (Joonis 1)

Joonis 1. Harjumaa rahvaarvu dünaamika vanusgruppide lõikes. Allikas: rahvastikuregister.

Maakonnas on lisaks Tallinnale kuus linna (Kehra, Keila, Loksa, Maardu, Paldiski, Saue), kaks alevit (Aegviidu, Kiili), 34 alevikku ja 393 küla. 2017. a haldusreformi tulemusena ühinesid Anija ja Aegviidu vald, Saue vallaga ühinesid Kernu ja Nissi vald ning Saue linn, omavahel sundliideti Paldiski linn ning Keila, Padise ja Vasalemma vald. Iseseisvuse säilitasid Kiili vald, Raasiku vald ning Loksa ja Keila linn, mille osas Eesti valitsus tegi erandi. Reformi tulemusena jäi alles 16 omavalitsüksust. Elanike arvult on Tallinna kõrval suurim Saue ühendvald (üle 21 000 elaniku), väikseim Loksa linn (2600 elaniku). Liitumiste tulemusena on ühendvaldade peamine väljakutse meie-tunde tekitamine (eriti Lääne-Harju vallas, mis liideti sunniviisiliselt), samas Saue valla väljakutse on linnalähedase piirkonna ning kaugemate nurkade ühte rütmi sulandamine ja arengu tasakaalustamine. Tõenäoliselt on Harju

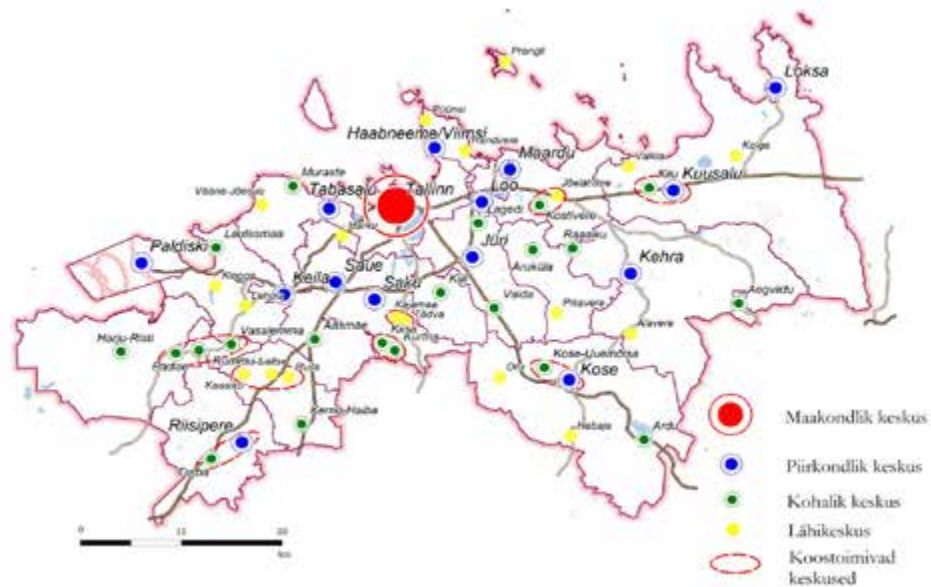
maakonnas oodata lähitulevikus kohalike omavalitsuste edasisi ühinemisi ning ei ole välistatud ka maakonna piiriülese ühinemised.

Harjumaa linnades (v.a Tallinn) elab üle 42 000 inimese. Alevikes on elanikke veidi üle 53 000, Harjumaa küldes üle 57 000. Ajalooliselt ei ole maakonna asustusstruktuur asulate mõttes oluliselt muutunud (v.a Peetri alevik). Tabasalu, Keila, Saue, Saku, Kiili, Jüri, Loo, Maardu ning Viimsi ja Haabneeme moodustavad Tallinna ümber tugevate kohalike tõmbekeskuste ringi. Nendes on valglinnastumise perioodil elanike arv aktiivselt kasvanud ja tähelepanu on pööratud teenuste kättesaadavuse parandamisele, aktiivselt on tagantjärele arenenud ka erateenused. Loksa, Kiiu-Kuusalu, Kehra, Kose ning Paldiski on Harjumaa ajaloolised tugevad keskused. Rahvaarv on nendes keskustes küll

vähenedu, ent nende olulisus piirkondliku keskusena on säilinud ning nad omavad arvestatavat tagamaad elanike mõttes. Padise–Rummu–Vasalemma ning Turba–Riisipere on asustusüksused, mis üksikult võttes ei moodusta teenuskeskust, kuid arvestades suhtelist lähedust, täiendavad nad üksteist teenuste osas. Tõmbekeskusena vajavad nad tugevdamist, et tagada maakonna tasakaalustatud piirkondlik areng. Harju maakonnaplaneeringus 2030+

püstitatud eesmärgi saavutamiseks on vaja panustada kogu maakonnas kompaktsema asustusega tugevamate kohalike keskuste arengusse. Eelkõige on seejuures silmas peetud Koset, Sakut, Kuusalu, Sauet, Paldiskit. Samuti on vaja välja arendada integreeritud transpordisüsteem, kus Tallinna suuna kõrval oleks tagatud ühendused ka väiksemate keskuste vahel ning see toetaks õpirännet Harjumaa kohalike omavalitsuste vahel ida-lääne suunal.

Joonis 2. Harjumaa tõmbekeskused. Allikas: Hendrikson & Ko, 2018, Harju maakonnaplaneering 2030+.

Haldusreformi järgselt on ühinenud Saue vallas moodustumas nn kaksikkeskus - Laagri alevik+Saue linn, mis võiks olla käsitletud kui piirkondlik keskus

Rahvastiku osa kokkuvõtteks võib öelda, et võrreldes ülejäänud Eestiga on Harju maakonnal tervikuna selgelt parem positsioon arenguperspektiivi osas. Samas on maakonnasisesed erisused suured, mis tähendab kohalike omavalitsuste jaoks piirkonniti keerulisi valikuid avalike teenuste korraldamisel ja investeeringute juhtimisel. Pikemas perspektiivis on oht, et sisserände peatumisel võib elanikkond lisaks vananemisele ka vähenema hakata, seda eelkõige Tallinna arvelt.

1.2 Avalikud teenused

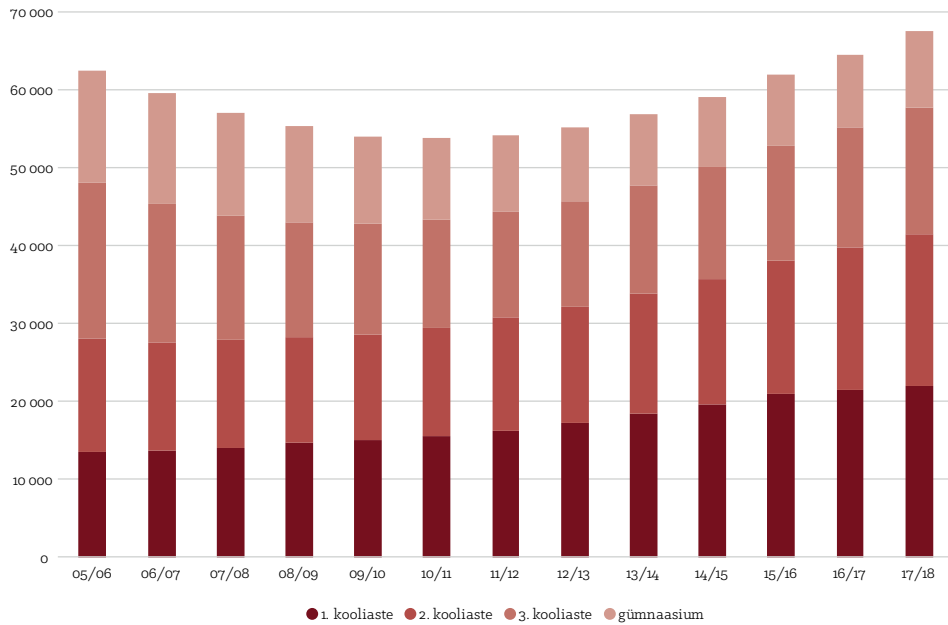
Alus- ja üldharidus on olulised kohaliku omavalitsuse ja piirkonna identiteedi kujundajad. Vaadates lasteaiakasvandike ja õpilaste dünaamikat, saab tänasel hetkel tõdeda, et koolieelsetes asutustes käivate laste arv Harju maakonnas on võrreldes 2004. aastaga suurenenud 45%, sellest Tallinnas 32% ja väljaspool Tallinna omavalitsustes 90%. 2017./2018. õppeaastal käis 219 koolieelses asutuses 32 043 last (Tallinnas 22 295, mujal Harjumaal 9748). Tallinna linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegia (Cumulus Consulting OÜ, 2015) kohaselt väheneb suure tõenäosusega linnapiirkonnas (vana haldusterritoriaalse jaotuse järgi nn kuldne ring) juba lähima 5–10 aasta jooksul ka arvestatava sisserände puhul alushariduse nõudlus vähemalt 10%, vähese sisserände puhul ka 20% ja enam. Nõudluse püsimine praegusel tasemel eeldab enam kui 50 000 uue elaniku kolimist piirkonda lähema 5–10 aasta jooksul, mis on ebareaalne. Seega on uute lasteaiakohtade rajamisel vaja väga hoolikalt arvestada, kas nõudlus teenuse järele püsib või on objekti võimalik 10–15 aasta pärast kasutada muuks otstarbeks. Kindlasti tuleb, eelkõige ebasoodsamas asukohas paiknevate lasteaiade puhul, lähema kümne aasta jooksul kaaluda nende sulgemist ja/või hoonete kasutuselevõttu uutes funktsioonides.

67 000-ni (8%), Tallinna õpilaste seas 1%, muu Harjumaa osas 31%. Kooliastmete vahel on toimunud muutuseid, 1.–2. aste on selgelt suurenenud ja 3.–4. kooliaste vähenenud. Põhikooli lõpetajate arv on aastatel 2005 - 2017 vähenenud 31% 4700-ni. Tallinna koolides on langus olnud 36%, mujal Harjumaal 17%. Samas tuleb välja tuua, et piirkondlikult on nõudlus haridusteenuse järele erinev, nt Rae, Harku, Viimsi ja Saue vallas arenevates piirkondades on koolikohtade puuduse põhjuseks suurem sündivus. Samuti on kasvutrendis nõudlus haridusteenuse järele Keila piirkonnas. Kaugemates paikades tuleb kohati kaaluda kooliastmete vähendamist.

Rahvusvahelises võrdluses (OECD, PISA testid 2015, Euroopa Komisjon, Eesti Hariduse ülevaade 2017) tuuakse välja, et Eesti on põhihariduse tulemuslikkuse ja võrdsuse kindlustamise poolest maailma tippude seas, head tulemused saavutatakse oluliselt tagasihoidlikuma finantsressursiga kui teistes OECD riikides. Endiselt tekitab muret haridussüsteemist varakult lahkunute osakaal, selgelt tuleb esile sooline ja geograafiline ebavõrdsus. Õpetajaameti populariseerimiseks ja õpetajaskonna vananemist silmas pidades on õpetajate palgu märkimisväärselt tõstetud ja tõstetakse veel. (Joonis 3).

Üldhariduses on maakonna õpilaste arv vahemikus 2005–2017 suurenenud 62 000-lt

Joonis 3. Üldhariduse õpilaste dünaamika Harju maakonnas. Allikas: EHIS. NB! Aluseks on kohaliku omavalitsuse mitte rahvastikuregistri andmed.

	1. kooliaste	2. kooliaste	3. kooliaste	gümnaasium
Tallinn	+ 49%	+ 24%	-22%	-31%
Muu Harjumaa	+ 97%	+57%	-9%	-8%

Peale põhikooli lõpetamist on kasvanud gümnaasiumiõpingute jätkamine, vähenenud on kutsekooli valik, samas on mõningaid erisusi Tallinna ja muu Harjumaa osas. Haridusteed ei jätkata 3% lõpetajatest. Tallinn on eelkõige gümnaasiumihariduse osas kõigi maakonna omavalitsuste jaoks selge tõmbekeskus. Maakonna kaugemate omavalitsuste õpilastest õpib Tallinna koolides kuni 20%, Tallinna lähioavalitsuste gümnaasistidest 39–60% (Harku 60%, Jõe-lähtme 56%, Viimsi 52%, Rae, Kiili 47%). Gümnaasiumiosas on lõpetajate arv lan-

genud 12 aasta jooksul 37% võrra 2700-ni, Tallinna koolides on langus olnud 38%, mujal Harjumaal 34%. Peale gümnaasiumi minnakse enamasti ülikooli.

Erisused Tallinna ja muu Harjumaa osas on olemas (tabel 2), kutsehariduse valik on jätkuvalt vähenenud. Kasvanud on haridustee mittejätkamise osakaal, mis võib olla tingitud välismaale õppima, tööle või reisi-minekust. Ent ikkagi võib mittejätkamine kujuneda probleemiks, kui ei omandata tööoskust või teadmisi. (Tabel 2)

Tabel 2. Põhikooli ja gümnaasiumi lõpetajate õppimisvalikud. Allikas: EHIS. NB! Muutus tasuta ja tasuta kõrghariduse osakaalu vahel tuleneb 2014. a jõustunud tasuta kõrghariduse reformist.

Tegevusvalik peale põhikooli	Tallinn		muu Harjumaa	
	2005	2017	2005	2017
Üldharidus	75%	79%	65%	72%
Kutseharidus	20%	18%	29%	25%
Ei jätkata	4%	3%	6%	3%

Tegevusvalik peale gümnaasiumi	Tallinn		muu Harjumaa	
	2005	2017	2005	2017
Avalik-õiguslik riiklik kõrgkool	26%	43%	21%	41%
Avalik-õiguslik tasuline kõrgkool	19%	2%	15%	1%
Muu riiklik kõrgkool	8%	7%	12%	13%
Muu tasuline kõrgkool	15%	3%	13%	2%
Kutseharidus	6%	7%	12%	8%
Ei jätkata	25%	38%	28%	35%

Riigigümnaasiumide rajamiseks tehtud Harjumaa koolivõrgu analüüs (Geomedia OÜ, 2015) toob välja, et gümnaasiumiealiste vanusgrupi algse suuruse, selle muutuse suuna ja tõenäolise ulatuse alusel on põhjust riigigümnaasiumi rajamist kaaluda kõige enam järgmistesse omavalitsustesse: Harku vald, Rae vald, Saue vald, Tallinn ja Viimsi vald. Täna on otsustatud Viimsi, Harku ja Laagri riigigümnaasiumi rajamine. Analüüsi kohaselt on riigigümnaasiumi rajamiseks perspektiivikateks keskusteks Saku ja Keila, teatud eelduste realiseerumisel ka Maardu, Kose, Kuusalu ja Paldiski piirkond ei oma potentsiaali riigigümnaasiumi arendamiseks.

Kutseõppeasutused, kõrg- ja rakendus-kõrgkoolid asuvad täna Tallinnas. Haridusreformi tulemusena tegutses 2017. aastal 14 kutseõppe- ja rakenduskõrgharidusasutust (2007 23 asutust). Kutse- ja rakenduskõrgkooli õpilaste koondarv on püsinud suhteliselt stabiilsena – 2007./2008. õppeaastal oli see 9029 (sh rakenduskõrgkoolis 797),

2017./2018. õppeaastal 9069 (sh rakendus-kõrgkoolis 605) õpilast. Suurem langus oli aastatel 2013–2015, eriti rakendusõppes, peale seda on õpilaste arv veidi tõusnud. Vanuselisel saab välja tuua, et kümme-kon-na aasta jooksul on 34% võrra vähenenud kuni 19-aastaste õppima asumine ja oluliselt suurenenud üle 25-aastaste õppima asumine (260%). See viitab elukestvale õppele ning lisaks akadeemilisele haridusele on hakatud paralleelselt kutseõpet oman-dama (sh täiendõppena, mitte põhiõppe vormis). 77% õpilastest elab rahvastikure-gistri järgi Harju maakonnas (2007 71%). See näitab, et osa mujalt õppima tulijatest on siia elama jäänud. Kõige enam on Tal-linnasse õppima tulnud Ida-Viru maakon-nast, aga ka Rapla, Pärnu ja Lääne-Viru maakonnast.

Kõrgkoolidest tegutseb maakonnas neli avalik-õiguslikku ja üks eraülikool. Viima-se kümme-kon-na aasta jooksul on kõrghari-dusmaastikul toimunud mõned muutused, eraõppeasutused on hakanud ühinema ja

otsinud partnerlust riiklike ülikoolidega. Paratamatult muutub konkurents üliõpilaste pärast tihedamaks demograafilise olukorra tõttu. Üliõpilaste arv on praegu enam-vähem 1999./2000. aasta tasemel ehk 51 000 juures. Kõrgajal 2009/2010 õppis koolides 69 000 üliõpilast. Harju maakonna kõrgkoolides õpib ligi 62% kõrghariduse omandajatest. Rakenduskõrghariduse osakaal oli 2000. alguses 40%, kuid 2017. aastaks on see langenud 28%-ni. Õppe-suundades on toimunud mõned nihked. Tehnikaalade, loodus- ja täppiseaduste ning tervishoiu osakaal on veidi suurenenud, sotsiaalteaduste suund on alates 2009. aastast vähenenud 10% võrra, veidi

on langenud ka haridusvaldkonna populaarsus. Rahvusvahelises pildis (Euroopa Komisjon, Eesti Hariduse ülevaade 2017) tuuakse välja, et kolmanda taseme hariduse omandanute määr on kõrge ja kasvab (30-34 a. 45%, Euroopa Liidu keskmine on 39% (2016)), ent soolised erinevused püsivad (kõrgharidusega mehi 38%, naisi 62%) ja lõpetanute määr on madal (bakalaureuseõppes alustanutest lõpetavad pooled). Rahvusvaheliste ülikoolide QS reitingus on parim Tartu Ülikool (347. koht), Tallinna Tehnikaülikool on aga 650. kohal. Võrdluseks on Helsinki ülikool 91., Rootsis Lundi ülikool, Kuninglik Tehnikainstituut ja Uppsala ülikool vastavalt 73., 97. ja 98. kohal.

Üldhariduse väljakutseks on maakonnas piirkonniti väga erinev haridusteenuse nõudlus, kasvavates piirkondades on koolikohtade puudus, mis omavalitsusele tähendab survet põhikoolide rajamiseks. Kaugemates kohtades tuleb kaaluda kooliastmete vähendamist, mis tähendab survet hoonete ülalpidamiseks.

Muret tekitab on peale põhi- ja keskhariduse omandamist õpingute mittejätkamine, mis kahaneva tööjõu tingimustes vähendab maakonna konkurentsivõimet ning tingib võõrtööjõu sissetoomise suurendamise.

Kõrgharidusega elanike osakaal võrreldes EL riikidega on kõrge, kuid Harjumaa ülikoolid ei ole rahvusvahelises kõrgkoolide edetabelis sellisel kohal, mis aitaks vähendada erisusi konkurentsis põhjanaabritega.

Rahvatervise arendustegevuse kohustus lasub kohaliku omavalitsusel, maakonna tasandil koordineerib tegevust HOL. Terviseprofiilid on koostatud pooltes omavalitsustes (Anija, Kose, Kuusalu, Rae, Saue vald, Keila, Loksas, Tallinna linn), mis viitab sellele, et valdkonda peetakse väheoluliseks võrreldes igapäevaste probleemide lahendamisega – puudub eraldi ressursvaldkonnale tähelepanu pööramiseks. Maakonna tasandil on terviseprofiil koostatud 2010. aastal ning uuendatud 2017. aastal, tegevuskava on aastani 2017. Üldistatult võib öelda, et terviseprofiilid võtavad statistiliselt hästi kokku olemasoleva olukorra, kuid tegevuskavad on üldised ja loosunglikud ning vähe seostatud arengukava tegevuskava ja eelarvega (riiklikul tasandil rahvatervise arengukavaga).

Inimeste eluiga pikeneb, oodatav eluiga sünnihetkel on Harjumaal meestel 74 ja naistel 82 eluaastat (2016). Ent tervena elatud aastad ei pikene samas rütmis (2016 meestel 57, naistel 59 aastat). 2010–2015 perioodi trend näitab, et 5 aasta kohta pikeneb tervena elatud aeg 1 aasta võrra. See tähendab, et jätkuvalt ja süvendatult tuleb tegeleda elukvaliteeti puudutavate probleemkohtade detailsema kaardistamise, ennetamise ning krooniliste haiguste ennetava raviga. Varajaste surmade (< 65 eluaastat) indikaator näitab, kui suur on suremuse tase elujõuliste ja produktiivsete (sh tööealiste) elanike seas. Üldplaanis saab öelda, et Eesti ja Harju maakonna varajaste surmade osakaal kõikidest surmadest on langustrendis (2004. aastast alates meeste ja 2006. aastast naiste puhul). Harju maakonna ja Eesti näitajate vahel suurt erinevust ei ole, küll on varajaste surmade osakaal kõikidest surmadest meeste puhul 20% võrra kõrgem kui naistel (mehed 33,9%, naised 13,6%). Levinumad surmapõhjused on vereringeelundite haigused

(48%), pahaloolumulised kasvavad (25%) ja õnnetusjuhtumid (6%). Kümnekonna aasta jooksul on toimunud väike vähenemine vereringeelundite surmade osas (4% võrra), õnnetusjuhtumite osa on vähenenud 2% võrra. Alkoholisurmade osas on Harju maakonnas meestel (5,2% kõikidest surmadest) oluliselt kõrgem suremusnäitaja kui naistel (1,3%). Eesti ja Harju maakonna alkoholisurmade osas tervikuna suuri erinevusi ei ole. Tervisest tingitud igapäevategevuste piiratus on kümnekonna aasta jooksul püsinud stabiilsena, veidi on suurenenud hinnangu „mõningal määral piiratud“ andnud inimeste hulk, kelle arvelt on vähenenud tervisekaebusteta elanike arv. Tervisliku seisundi (hea-väga hea, ei halb ega hea, halb-väga halb) hindas 16-aastastest ja vanematest 2007. aastal heaks 60%, kümnekond aastat hiljem 55%, halvaks hindas seda 2007. aastal 11%, 2017. aastal 10% inimestest.

Puudega inimeste arv Eestis tervikuna on suurenenud – 2008. aasta 117 000-lt 2017. aasta 153 000-ni (31%). Harju maakonnas on puudega inimeste arv kasvanud 26 000-lt 41 000-ni (moodustab 7,1% rahvastikust). Vanusgruppide lõikes on enim tõusnud kuni 15-aastaste puudega laste osakaal (154% võrra), 29–34 aastaste hulgas oli tõus 109% ja 55-59 aastastel 100%.

Kuritegevus on Eestis üldisena langenud, sama ilmneb Harju maakonnas, kus aastal 2006 pandi toime 47 kuritegu 1000 elaniku kohta, 2016 oli see indikaator 24. Ka varguste kordaja on languses pärast majanduskriisi, selle vähenemist võib seostada majandusliku heaolu tõusuga ja töötuse vähenemisega.

Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse kohaselt on sotsiaalabi ja -teenuste korraldamine ning eakate hoolekanne omavalit-

suse ülesanne. Demograafiliste muutuste tagajärjel elanikkond vananeb, rahvastiku prognoos näitab vanemaeliste arvu kasvu ühiskonnas. See tähendab, et nõudlus sotsiaalteenuste järele kasvab ning omavalitsused ei pruugi suuta üksinda kõiki valdkondi katta. Sel juhul on vajadus kaetud kas muude sama funktsiooni täitvate tegevuste abil või on teenus teisest omavalitsusest sisse ostetud. 2016 alguses kaardistas Harju Ettevõtlus- ja Arenduskeskus (HEAK) Sotsiaalministeeriumi tellimisel sotsiaalteenuste osutamise Harjumaa kohalikes omavalitsustes. Enamikus omavalitsustes toimub juhtumipõhine lähenemine – kui tekib klient, kes vajab teatud teenust, siis leitakse lahendus vajaliku teenuse osutamiseks. Väiksemates valdades on sotsiaaltöötajatel tavaliselt olemas hea ülevaade oma elanikest, mis võimaldab neil pakkuda abivajajatele teatud teenuseid proaktiivselt, ennetades probleemide suurenemist ja pakkudes ise ennetavalt infot abi ja toetuse võimalikkuse kohta ilma eelneva kliendipoolse pöördumiseta. Omavalitsustes on kehtestatud määrad/korrad erinevate (kohustuslike) teenuste osutamiseks, mis on aluseks klientide teenusele võtmisel. Suuremates omavalitsustes kasutatakse vajaduse hindamiseks hindamistest ja -küsimustikke. Tarbe korral teeb sotsiaaltöötaja abivajaduse hindamiseks koduviidi. Teistest omavalitsustest eristub siinkohal Tallinn, mis teenuse vajaduse väljaselgitamiseks tellib eraldi uuringuid.

Peamiselt osutatakse sotsiaalteenuseid otse kohaliku omavalitsuse poolt. Küllaltki levinud on praktika, kus kohalik omavalitsus on loonud oma haldusallasutuse, mis tegeleb teatud hulga erinevate sotsiaalteenuste osutamisega piirkonnas. Enamasti on kohaliku omavalitsuse enda poolt osutavate teenuste hulgas koduteenus, sotsiaaltransporditeenus, eluruumi tagamine,

täisealise isiku hooldus. Teenuste delegeerimise praktika on kohalikes omavalitsustes pigem tagasihoidlik. Probleemiks on teenusepakkujate vähesus ja piirkonni väga erinev nõudlus soovitava teenuseliigi ja olemasoleva sihtgrupi suuruse osas. Üksikudel juhtudel on mõned sotsiaalteenused, näiteks tugiisikuteenus, delegeeritud kolmanda sektori esindajatele.

Peamiselt on delegeerimise asemel levinud teenuste sisseostmine. Paljud omavalitsused on ostnud teenusena sisse eeskätt üldhooldusteenust, võlanõustamisteenust, turvakodu ja varjupaiga teenust ning lisaks erinevaid peresid ja lapsi toetavaid teenuseid (psühholoog, eripedagoog, pereteraapia jne). Võlanõustamise puhul on paljudel omavalitsustel võimekus ise pakkuda esmatasandi võlanõustamist kas vastava koolituse läbinud sotsiaaltöötaja poolt või omavalitsuses töötava juristi poolt, kuid raskemate juhtumite puhul suunatakse teenuse vajajad Tallinna Sotsiaaltöö Keskusesse. Turvakodu ja varjupaiga teenus ostetakse sisse enamasti Tallinna linnast. Sellegipoolest seavad kaugused selliste keskuste teenuste kasutamisele oma piirangu ning ääremaaliste valdade elanikel on keeruline neid teenuseid tarbida. Samas on sotsiaaltöötajad märkinud, et sageli soovivadki kliendid minna teenust saama oma kodukohast kaugemale, sest seal on anonüümsus suurem; see on eriti oluline väikeste kogukondade puhul.

Üldhooldusteenus ostetakse suures osas sisse ja nõudlus teenuse järele on kasvamas. Maapiirkondades on soov üldhooldusteenuse järele väiksem, kuna inimesed ei ole valmis lahkuma oma majapidamisest ning üldhooldusteenust otsustatakse kasutada alles viimasel hädal. See on ka üks põhjustest, miks piirkonnas on vaja koduteenust arendada ning lisaks koduhooldustöötajale

kasutusele võtta ka muid toetavaid tegevusi/meetmeid, nt häirenupp, telehooldus jne. Erandina saab välja tuua Tallinna, kus osutatakse 34 sotsiaalteenust, millele on linnavalitsuse korraldusega kehtestatud teenuste osutamise nõuded. Neist teenustest ligi pooled on delegeeritud. Teenuse ostmiseks korraldatakse hankemenetlus ning teenuse osutamiseks sõlmitakse vastav leping. Valdavalt on delegeerimisel partneriteks mittetulundusühingud. Delegeerimist kasutataksegi linnas peamiselt puuetega inimeste hoolekandeteenuste puhul. Enim integreeritud teenused on koduteenus ja sotsiaaltransporditeenus, kus suurele osale koduteenuse klientidele osutatakse samade sotsiaalvaldkonna töötajate poolt ka sotsiaaltransporditeenust. Sotsiaaltransport on paljuski seotud abivajajate viimisega arsti, sh eriarsti juurde või haiglasse, aga ka teistele teenustele. Integreeritud sotsiaal- ja tervishoiuteenuse näitena võib tuua olukorra, kus kohalikul omavalitsusel puudub võimekus osutada intervall- või päeva- ja ööhooldusteenust – sellisel juhul on lahenduseks kliendi lühiajaline paigutamine hooldushaiglasse. Harvemal juhul on kombineeritud ka koduteenust koduõendusteenusega. Tallinnas on näitena toodud projekt „Tallinna eakate kodujälgimisprojekt SmartCare”. Projekti eesmärk on välja töötada ja juurutada krooniliste haigustega eakate universaalne veebipõhine kodujälgimissüsteem. See võimaldaks kombineeritud sotsiaal- ja tervishoiuteenust.

Harjumaa sotsiaaltöötajad hindavad elanikkonna teadlikkust abi saamise võimaluste kohta üldiselt heaks. Omavalitsused kiidavad koostööd piirkonna perearstide, politsei, haridusasutuste ja ohvriabitoetajatega, kes omakorda saavad jagada infot valla poolt pakutavatest sotsiaalteenustest. Väljaspool Tallinna paikneb sihtgrupp hajali, mis teeb teenuste osutamise ja korraldamise keerulisemaks – kohapealse

sihtgrupi väiksus teeb teenuse kallimaks. Füüsilise ligipääsetavuse osas takistab teenuste kättesaadavust eeskätt hoonete mittevastavus nt ratastoolikasutajate vajadustele. Uute ja rekonstrueeritud hoonete puhul on füüsilise ligipääsetavusega arvestatud, kuid vanemate hoonete puhul ei ole need tingimused enamasti täidetud. Teenused on kergesti kättesaadavad omavalitsuse keskuses ja neile, kes ise liikuma pääsevad. Omavalitsuse äärealadel elavatele inimestele ning neile, kes ise ei liigu (st vajavad eraldi transporti), on teenused sageli kättesaamatud.

Ootejärjekordi kohalike omavalituste pakutavatele teenustele enamasti ei ole. Mõnikord on toodud kitsaskohana välja järjekorra tekkimine teatud teenuste puhul, kui kliendil endal ei ole sobivat inimest pakkuja ja on ootus, et omavalitsus leiaks võimaliku teenuseosutaja (nt tugiisikuteenuse puhul). Mitmete omavalitsuste esindajad on avaldanud soovi suurendada omavalitsuses töötavate sotsiaaltöö spetsialistide hulka, kuna aastatega on ootused kohalike omavalitsustele, samuti nende kohustused suurenenud, kuid paraku pole nende võimalused personali arvu suurendamiseks kasvanud samas tempos. Uue sotsiaalhoolekandeseaduse jõustumise valguses tunnetatakse vajadust lisatööjõu järele. Olemasoleva inimressursiga on võimalik vaid tekkinud probleeme lahendada, kuid ennetavaks tegevuseks üldjuhul aega ega muud ressursi ei jätku. Sotsiaaltöötajate palgad on tavaliselt madalad ja erinevad omavalitsuste lõikes, mistõttu on raske häid spetsialiste leida.

Harjumaa Alusharidusjuhtide Liidu hinnangul kasvab koolieelsetes õppeasutustes erinevate hariduslike erivajadustega (HEV) laste hulk, kellel on kõnehäired ja spetsiifilised arenguhäired, käitumis- ja

õpiraskused, keha-, liit- ja meelepuuded, pervasiivsed arenguhäired; sinna kuuluvad ka erihooldust ja -õpet vajavad lapsed. Vaadates statistikat erivajadustega laste rühmade ja sobitusrühmade osas, siis 2008. aastal käis nendes rühmades üle 700 lapse ning vastavaid rühmi oli 28 lasteasutuses kokku 57. Kümne aastaga on rühmade arv suurenenud 112-ni, lasteaegade arv 43-ni ning laste arv nendes rühmades 1350-ni. (Siinjuures tuleb märkida, et sobitusrühmas käivad koos nii nn tavalapsed kui erivajadustega lapsed ehk kõik rühmas olevad lapsed ei ole erivajadusega.) Poisse on statistiliselt kaks korda rohkem kui tüdrukuid. Eriti on suurenenud sobitusrühmade arv, sest suund on rohkem erivajadustega lapsi integreerida tavarühma, kuna mitmed erivajaduse tunnused tasanduvad paremini just segarühmas. Ent hariduslikud erivajadused on siiski kasvav trend, mis survestab omavalitsusi suurendama kulutusi logopeedilistele jm tugiteenustele. Täiendavat spetsiaalset arenguvajadusest tulenevat tuge vajab Harjumaa alusharidusjuhtide ning õpetajate hinnangul ligi 10% lasteaialaadest.

Harjumaa kohalike omavalitsuste arengukavades nähakse sotsiaalhoolekande valdkonnas järgmisi probleeme ja väljakutseid:

- läbivaks probleemiks on sobivate, ökonoomsete ja nüüdisaegsete hoonete ning taristu puudumine, samuti vajab pakutatavate teenuste kvaliteet edasist arendamist

- peamised probleemvaldkonnad on seotud hooldamisega hoolekandeaustustes ja puuetega inimestele personaliseeritud teenuste arendamisega
- rohkem tähelepanu hariduslike erivajadustega lastega tegelemisel
- mitu omavalitsust on arengukavas välja toonud vajaduse hooldekodu järele, samas on hooldekodu investeringu maksumus ja sellest tulenev hooldatava omaosalus väga kõrge
- piirkondlike tervisekeskuste arendamine
- sotsiaaleluruumide rajamine ja kohandamine
- sotsiaaltransporditeenuse arendamine
- ennetustöö suurendamine, perede koolitamine.

Sotsiaalministeerium on sellel Euroopa Liidu programmiperioodil käivitanud esmatasandi tervishoiukeskuste võrgustiku arendamise kontseptsiooni, mis Harju maakonnas baseerub suuresti tõmbekeskuste võrgustikul. Esmatasandi tervishoid hõlmab lisaks perearsti ja õe teenusele veel kodust õendusabi, füsioteraapiat, ämmaemandusabi, koolitervishoidu, apteegi, töötervishoiu ja hambaravi teenuseid ning tulevikus ka vaimse tervise õe teenust. Täna naseks on positiivsed rahastusotsused saanud Jüri, Laagri, Haabneeme, Kehra, Kose, Loksa, Saku, Saue, Tabasalu ja kaheksa Tallinna keskust. Lisaks on nimekirjas potentsiaalsetena ette nähtud veel keskused Lool, Keilas, Maardus, Kiilis, Haibas, Kuusalus, Paldiskis ja Raasikul.

Maakonnas on hea transporditaristu, sh viis rahvusvahelist reisi- ja kaubasadamat (Vanasadam, Muuga, Paljassaare sadam, Paldiski Lõuna- ja Põhjasadam), üks reisi- ja kaks kaubavedudeks mõeldud lennujaama (Tallinn ja Ämari), reisi- ja kaubavedudeks sobilik raudtee ning maanteed võrgustik. Harjumaad läbivatest põhimaanteedest osa kuulub ka rahvusvahelisse (TEN-T) teede võrgustikku. Maakonna teedevõrku iseloomustavad Tallinnast lähtuvad radiaalsed põhi- ja tugimaanteed (joonis 4, 5), lisaks veel ida-, lääne- ja lõunasuunaline raudteeühendus, mida mööda liiguvad põ-

hilised transpordivood.

Kõige tihedama liiklussagedusega on Tallinna sissesõit Pärnu, Narva ja Tartu suunalt ning Tallinna ringtee. Harjumaa kohalike omavalitsuste poolt hallatavate kohalike teede pikkus on üle 3000 km, neist katteta teid (kruus, pinnas jm) on 74%. Ühistransport lähtub samuti olemasolevast teedevõrgust. Ühendused suunduvad Tallinnasse, maakonna nn horisontaalne ühistransport ida-lääne suunal käib pigem raudteed mööda.

Joonis 4. Harjumaa teedevõrk ja liiklustihedus. Allikas: "Liiklusloenduse tulemused 2017. aastal". Teede Tehnokeskus, Maanteeamet.

MTÜ Harjumaa Ühistranspordikeskus (HÜTK) kui piirkondlik ühistranspordikeskus asutati kõikide Harju maakonna kohalike omavalitsuste ja Eesti Vabariigi (esindaja Harju Maavalitsus) poolt 28. septembril 2004. HÜTK korraldab Harju

maakonna avalikel bussiliinidel ühistranspordi 2005. aasta algusest. HÜTK eesmärk on ühistranspordi terviklik korraldamine Harju maakonnas, et tõsta ühistransporditeenuse kvaliteeti ja tagada maakonna elanikele soodsam veoteenus. Selle töö

Sotsiaalhoolekande ja tervishoiu kokkuvõtteks võib öelda, et vananev rahvastik nõuab suuremat tähelepanu personaliseeritud sotsiaalteenuste osutamisele sihtgrupile. Suurenenud on puuetega inimeste ja hariduslike erivajadustega laste osakaal. Valdikond tervikuna muutub teaduspõhisemaks, mis tingib suurema spetsialiseerumise ning omavalitsustel on keeruline leida häid spetsialiste. Terviseedendus vajab suuremat ressursi ennetustegevuseks ning järjepidevat eestvedamist.

aluseks on optimaalne liinivõrk, kooskõlastatud sõiduplaanid ning ühtne pileti-süsteem. 29. jaanuaril 2018 nimetati MTÜ Harjuma Ühistranspordikeskus ümber mittetulundusühinguks Põhja-Eesti Ühistranspordikeskus (PÜTK), sest omavalitsuste näol oli tulnud juurde uusi liikmeid ning keskus korraldab liinivedusid ka Läänemaal, Raplemaal ja Lääne-Virumaal. Kohaliku transpordi korraldamine on kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse järgi omavalitsuse ülesanne. 2018. aasta seisuga on kohaliku ühistranspordi korralduse PÜTK-le delegerinud 12 Harjuma kohalikku omavalitsust. Ülejäänud omavalitsused korraldavad ühistransporti ise. Kokku koordineerib PÜTK Harjumaal 69 avalikku bussiliini. Tosina aastaga on liinide ja sõitjate arv kasvanud kolm korda (joonis 6, tabel 2). Harjuma bussiliinid on jagatud viie suuna vahel: põhi (Tallinn, Viimsi, Maardu); ida (Tallinn, Jõelähtme, Kuusalu, Loksa), lõuna (Tallinn, Rae, Raasiku, Anija, Kose), lääs (Tallinn, Harku, Keila, Lääne-Harju) ja edel (Tallinn, Kiili, Saue, Saku).

Tallinna linnas korraldab, koordineerib ja planeerib linnatranspordi ja liikluskorralduse arengut Tallinna transpordiamet. Bussi-, trolli- ja trammi-liiklusteenust osutab AS Tallinna Linnatranspordiamet (TLT), mis on Tallinna linnale kuuluv ühistranspordiettevõtte. Tallinna puhul puudub täpne avalik info ühistranspordi kasutajate kohta, mis näitaks, milline on olnud tasuta ühistransporditeenuse mõju. Linnategevuskuludest 14% moodustavad kulud ühistranspordile (hariduse järel suurusest teine kululiik). Ühistranspor-

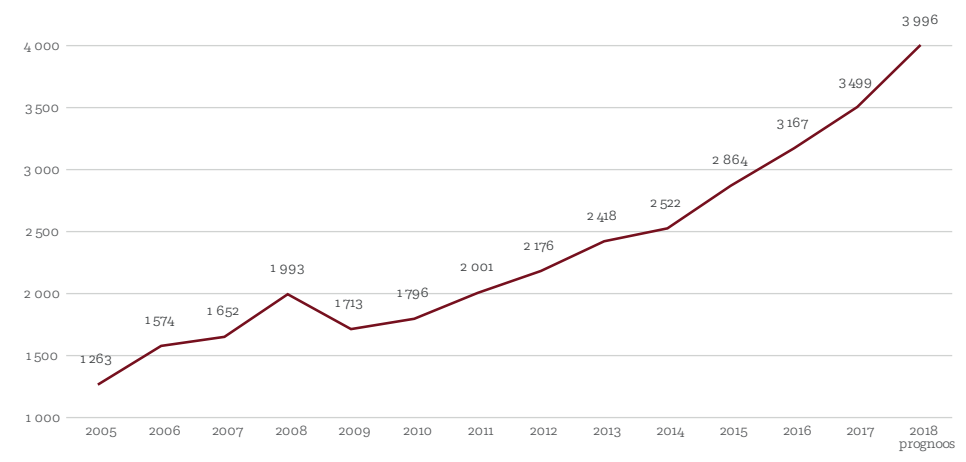
Joonis 5. Harjuma olemasolevad ja kavandatud olulisemad infrastruktuuriühendused. Allikas: Harju maakonnaplaneering 2030+.

di piletitulu on alates 2003. aastast vähenenud 12 miljonilt 3,8 miljoni euroni.

Kommertsliine teenindavad maakonnas eraettevõtted, mille turuosakaal on ligi 40% Harjuma bussivedudest. Ühistransporditeenuse alla kuulub ka taksovedu. Peamiselt asuvad taksofirmad Tallinnas, pakkudes teenuseid maakonna piires. Leidub ka kohalikke taksofirmasid väikesemates linnades Maardus ja Keilas. Tõusev trend on jagamismajandusel põhinev transporditeenus (Taxify, Uber), mis uue ärimudelina muudab tulevikus transpordisüsteemi.

Joonis 6. Tabel 3. Harjuma bussireiside arv aastate lõikes, tuhandetes. Allikas: PÜTK 2018.

Sisenejaid päevas	Üle 100 in	50-100	10-50	5-10	1-5	0
Peatuste arv	24	21	112	70	224	301

AS Eesti Liinirongid (ELRON) on riiklik ühistranspordiettevõtte, mis korraldab Eesti reisirongiliiklust. Reisirongiliikluse saab jagada neljaks suunaks: ida-, lääne-, edela- ja kagusuund. Harju maakonna piires toimub reisijatevedu ida- (Tallinna–Aegviidu), edela- (Tallinna–Rapla) ja läänesuunal (Tallinna–Keila, Tallinna–Kloogaranna, Tallinna–Riisipere, Tallinna–Paldiski, Tallinna–Pääsküla). Harju maakonnas on käigus kuus elektrirongiliini. Aastatel 2010–2013

oli rongisõitjate arv langustrendis. 2013. aasta keskepaigast sõidavad liinidel uued elektrirongid ja kasutajate arv on tõusnud. 2017. aastal tehti Tallinna lähiringiliinidega 4,8 miljonit reisi, mis võrreldes 2013. aastaga on kasvanud 86%; suundadest on enim kasvanud Pääsküla reise maht (7,5 korda). Kasvutrend näitab, et kasutajad eelistavad kaasaegset, kiiret ja mugavat rööbastransporti muule transpordile. (Tabel 4)

Tabel 4. Tallinna lähiringireiside dünaamika. Allikas: Elron 2018.

Sõidusuund/aasta	2013	2014	2015	2016	2017
Tallinna–Paldiski	637 782	1 130 052	1 236 144	1 292 003	1 391 952
Tallinna–Riisipere	533 235	831 254	921 394	989 453	1 008 430
Tallinna–Keila	282 422	449 596	448 262	508 176	533 106
Tallinna–Kloogaranna	157 196	156 329	187 429	223 532	283 375
Tallinna–Pääsküla	50 062	135 309	211 873	285 428	378 310
Tallinna–Aegviidu	675 704	775 278	846 343	829 208	928 467
Tallinna–Rapla	237 951	211 643	233 230	259 338	280 936
KOKKU	2 574 352	3 689 461	4 084 675	4 387 138	4 804 576

Ühistranspordi liinivõrgu kujundamisel tuleb arvestada reisijate nõudmisi ja vastavalt sellele liinivõrku muuta. 2012. aastast rakendus Tallinna ja Harjumaa uus piletimüügisüsteem, mille tulemusena tekkis adekvaatne ülevaade ühistranspordi kasutamise kogu maakonna territooriumil ning mille alusel on võimalik liinivõrku pidevalt parendada ning kavandada. Ühtlasi on võimalik kirjeldada inimeste liikumist tsoonide vahel. Väljakutseks on eri transpordiliikide ühildamine (rong, buss) selliselt, et see oleks kasutajale mugav. Maanteeamet kehtestas üle-eestilise tasuta sõidu õiguse ühistranspordis alates 1. juulist 2018. Erandiks on siin Põhja-Eesti, Harjumaal on bussisõit tasuta 20–62 aastastele inimestele. Tasuta transport tähendaks nõudluse hüppelist kasvu, mille doteerimiseks ei oleks riigil raha. Teiseks suretaks see Harjumaa kommertsveo ning kokkuvõttes tähendaks teenuse kättesaadavuse halvenemist ja autostumise kasvu. 2017 tellis maanteeamet Harjumaa, Rapla ja Kohila valdade elanike liikumisviiside uuringu (Kantar Emor). Tulemustest järeldub, et 63% liikumistest tehakse sõiduautoga, 9% kasutab ühistransporti. 43% piirkonna elanikest käib Tallinnas 4–7 korda nädalas, 20% liigub iga päev väljapool elukoha omavalitsust (aga mitte Tallinnas). Argipäeviti tehakse 63 000 liikumist Tallinnasse, neist autodega 50 000, ühistranspordiga üle 11 000. Valmisolek auto kasutamise vähendamiseks ei ole suur. Suurimateks võimalikeks mõjutajateks oleks sobivamad ühistranspordiliinid (44%), ühtne piletsüsteem (38%) ja kiirem ühistransport (37%). Ainult 14 protsenti küsitluteest paneks ühistranspordi kasutamist kaaluma madalam hind. Rahulolu ühistranspordiga on suhteliselt kõrge kõikide vaadeldud

aspektide lõikes. Ühistranspordi puhul olakse enim rahul peatuse läheduse, ühistranspordi puudutava info kättesaadavuse ja sõidumugavusega. Vähem ollakse rahul ühistranspordi liikumise sageduse, hinna ja ümberistumisvõimalustega. Rahulolu ühistranspordi lähedusega on loogiline, sest pea kaks kolmandikku Harjumaa, Rapla ja Kohila valdade elanikest elab kuni 500 meetri kaugusel bussipeatusest ning umbes viiendik elab kuni kilomeetri kaugusel rongipeatusest.

Harju maakonna ühistranspordi arengukava koostamise raames toodi olulisemate puudustena välja:

- ühistranspordis on mitu korraldajat, valdkondlikku transpordiinfot omavad erinevad asutused, mis pärsib ühtse liinivõrgu planeerimist
- puudub transpordiliigist (buss, rong, troll, tramm) sõltumatu ühispilet
- Tallinnast kaugemate keskuste puhul ei ole avalik liin kommertsliinidega võrreldes piisavalt konkurentsivõimeline ehk on aeglasem; 15–20 minutiline vahe on tööle jõudmisel küllalt oluline probleem
- puuduvad piirkondlikud ühistransporditerminalid ja elektroonilised ühistranspordi infosüsteemid
- puudub kaasaegne maakonnaliinide algus- ja lõppterminal
- kohalikes teeninduskeskustes napib „pargi ja sõida“ parklaid (sh jalgrattaparklaid)
- kui töötajate transporti korraldab tööandja, tuleb tal maksta erisoodustamaksu; töötajate veo küsimus vajab täpsemat uurimist
- busside ümberpööramiseks on vähe ja need ei vasta nõuetele.

Kohalike omavalitsuste arengukavadest võib üldistatult ühistranspordi osas välja tuua järgmised vajadused:

- funktsionaalsem koostöö PÜTK ja ELRON-iga liinide avamise, sõidugraafikute ühildamise ja tihendamise ning peatuste planeerimise ja rajamise osas
- kohalike bussipeatuste ja ootekohtade korrastamine, sh adekvaatse info tagamine
- õpilasliinide muutmise avalikeks liinideks, sh liinide üleandmine PÜTK-le
- „pargi ja sõida“ parklate, sh rattaparklate rajamine
- potentsiaalsed kergrööbanspordi arendused (Jüri, Maardu, Harku, Viimsi suund).

Meretranspordis on Läänemere idaosa rahvusvaheliselt tihedaima reisiliiklusega piirkond, kus aastas reisib ligi 40 miljonit inimest. Tallinn Sadama turuosakaal 2017. aastal oli pea 26%. 5 aasta jooksul on seda paari protsendipunkti võrra suudetud kasvutada, võrreldes peamiste konkurentidega on Tallinna kasv olnud suurem. 2017. aastal olid reisijate poolest suurimad sada-

mad Helsinki (12,7 mln reisijat), Stockholm (11,8 mln) ja Tallinn (10,6 mln). Kaupade osas moodustas Tallinna sadama turuosapeamiste konkurentidega (idakalda sadamad) võrreldes 3,9% (9. koht). Kaubaveol on suurima turuosaga sadamad Ust-Luga (21%), Primorsk (12%) ja Peterburi (11%) (Tallinna Sadama aastaaruanne 2017).

Balti riikide valitsuste tasandil on tehtud otsus Rail Balticu raudteetrassi väljaehitamise kohta. Harjumaa kohalike omavalitsuste huvi on seotud eelkõige Tallinna ringtee äärses rongiliikluse arendamisega, mis soodustaks Tallinna-suunalise ja Harjumaa sisemise ühistranspordi kasutamist.

Jõudsalt arendatakse Tallinna–Helsinki tunneli kontseptsiooni, mis loob eeldused kaksikliinna majanduslikuks arenguks (prognoos 23 mln reisijat aastas). Rahvusvaheliste kaubavedude kontekstis paneks see aluse Artika kaubasuunale. Lisaks paraneb tunneli kaudu Vantaa rahvusvahelise lennujaama ühenduste kättesaadavus (Tallinna–Vantaa 30 min).

Joonis 7. Rail Baltica roll ülemaailmses kaubaveos. Allikas: Rail Baltica.

Majandusarengu kontekstis on ülioluline lennuühenduste arv muu maailmaga, millest sõltub rahvusvaheliste peakorterite tegevus ning äri- ja konverentsiturismi areng. Tallinnast toimub regulaarselt lende 25 sihtkohta, suvehooajal lisandub veel 13 sihtkohta. 2017. aastal reisis Tallinna lennujaama kaudu 2,6 miljonit inimest. 20 aasta-ga on reisijate arv kasvanud viis korda, vii-

mase kümne aastaga 1,5 korda, igal aastal on toimunud mõningane kasv. Vastupidine areng on toimunud kaupade transpordis. Võrdluseks: Riia lennujaam pakub ligi 80 sihtkohta (suvel 100 sihtkohta), 2017. aastal kasutas seda üle 6 miljoni reisija. Helsinki lennujaam teenindas 2017. aastal üle 19 miljoni reisija, sihtkohti on ligi 80 Euroopas ja 20 Aasia, Lähis-Ida ja Põhja-Ameerika suunal.

Ühistranspordi ja liikuvuse kokkuvõtteks võib öelda, et Harju maakond on ainuke maakond, kus on võimalik tekitada konkurentsi autotranspordile, kuid inimeste valmisolek täna ei ole kõrge. Potentsiaalne mõjutegur on siinjuures parem transpordiliikide integreeritus ja ühenduste kiirus. Ühistransport toimib suunaga Tallinnasse ja sealt välja, kuid ida-lääne suunalist ühistranspordinõudlust ei ole eraldi uuritud.

Arvetades rahvastiku koondumist pealinnaregiooni, tuleb säästva arengu kontekstis mõelda keskkonnamõjude vähendamisele transpordisektoris. Ühistranspordil on siinjuures suur potentsiaal keskkonناسõbralike lahenduste arendamise näol.

Rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamiseks peaksid realiseeruma Rail Baltica, Tallinna-Helsinki tunnel ning suurenenema lennusihtkohtade valik.

1.3 Tööhõive ja majandus

Harju maakonnas elas 2018. a alguses 432 300 tööealist inimest (vanuses 15–74), mis moodustas 71% maakonna elanikest. Hõivatuid oli neist 74%¹ ehk 320 600. Hõivatute arv on pea paarikümne aastaga suurenenud 29%, hõivemäär 60%-lt 74%-ni. Eesti teiste piirkondadega võrreldes küündib hõivemäär üle 70% veel Tartu maakonnas, ülejäänud maakondades on see aga 65% ja vähem (Ida-Virumaal 54%).

Ametialade pearühmade lõikes on Harju maakonnas nn valgekraesid² 61% (Tallinnas 62%, mujal Harjumaal 58%), sinikraesid³ 39%. Sama olukord on ka Tartu maakonnas, ülejäänud maakondades domineerivad sinikraed (50–70%). 80% töötab era-, 20% avalikus sektoris. Soolises plaanis töötab avalikus sektoris rohkem naisi (28% vs 12% mehi) ja erasektoris mehi 88% (naisi 72%).

Vanusgruppide lõikes on tööga hõivatus vanusegrupis 15–24 46%, vanusegrupis 25–49 87% ja vanusegrupis 50–74 64%. Majandussektorite järgi on Harjumaal primaarsektoris hõivatud 1%, töötlevas

tööstuses 26% (sh Tallinnas 24%) ning teenusmajanduses 73% (Tallinnas 75%) töötajatest. Ülejäänud maakondade hulgas on tertsiaarsel sektoril suurim osakaal Tartu maakonnas (linn 78%, maakond 72%), teistes on see 42–65% vahel. Vanusgruppide lõikes tulevad suuremad erinevused välja vanemaealiste tööhõives, eriti 50–74 aasta vanuses, Harju maakonnas on see vähemalt 8% võrra kõrgem kui teistes maakondades.

Detailset ülevaadet eri valdkondades tööga hõivatutest ega töötutest omavalitsuste lõikes avalikud andmekogud ei paku, trende võib aga näha 2011. a rahva- ja eluruumide loendusest. Maakonna keskmisena oli juhtidena hõivatuid 13%, spetsialistidena 38%, oskustöölisena 20%, teenindus- või müügitöötajadena 13%, ametnike ja lihttöölisena 7%. Tähelepanu väärib asjaolu, et mitmes nn kuldse ringi omavalitsuses (Harku, Saue, Viimsi, Rae, Kiili jt) elab suhteliselt rohkem juhtidena (13–24%) ja spetsialistidena (34–46%) töötavaid inimesi, võrreldes kaugemate omavalitsustega. Oskustöölisete osakaal oli suurim Loksa linnas (49%) ning

¹ Mitmetes riiklikes arengukavades kasutatakse mõõdikuna tööhõivet 20–64 aastaste seas. Harju maakonna vastav näitaja on 83,7%.

² Valgekrae – kontoritöötaja, arvutiga töötaja, teenussektoris töötaja.

³ Sinikrae – töötlevas ja primaarsektoris töötaja, tootmistööline.

Lääne-Harju (41%) ja Anija vallas (38%). Väikseim oskustöölise osakaal on Viimsi (10%) ja Harku (12%) vallas. Lihttöölise osakaal on suurim kaugemates omavalitsustes – Loksa, Lääne-Harju, Maardu (10–15%).

Töötuse määr oli Harju maakonnas 2017. aastal 4,8% (Eesti keskmine 5,8%). 20 aasta jooksul on olnud kaks suuremat majanduskriisi – 2000. alguses (töötuse määr maakonnas 10%) ning 2009/2010 (töötus 16%). Sealt alates on töötuse määr vähenenud ja viimased kolm aastat püsinud 4–6% vahel. Probleemiks on pikaajalised töötud, keda on umbes kolmandik kõigist töötutest. Nende hulgas on kõige enam (58%) kutse- või üldkeskharidusega inimesi, 26% töötutest on põhiharidusega ning 16% keskeri- või (rakendus)kõrgharidusega. Selgelt on töötute hulgas rohkem neid, kelle emakeel ei ole eesti keel. Vanusegruppidest on kõige suurem töötus 25–55 aastaste seas – 7800. Noorte hulgas (16–24 aastased) on registreeritud töötus 7% (Keila linn 13%, Anija vald 10%).

Inimeste tööliikumiste trende saab üldistada 2011. aasta rahvaloenduse andmete alusel. Tallinna lähimavalitsustes elavate inimeste töökohad asuvad peamiselt Tallinnas (50–80%). Harjumaa kaugemate omavalitsuste aktiivselt hõivatud elanikest 15–45% on igapäevaselt seotud Tallinnaga. Arvuliselt on ligi 50 000 Harjumaa elaniku töökoht Tallinnas. Analüü-

sides elu- ja töökohti Ida- ja Lääne-Harjumaa suunal, võib öelda, et teataval määral asuvad töökohad naaberomavalitsustes, kuid mida kaugemas omavalitsuses töökoht elukohaga võrreldes on, seda vähem tähtis on töökohtade paiknemise tähtsus. Siit võib järeldada, et tööalase rände sihtkoht on väga suurel määral seotud Tallinnaga. Tallinna elanikest töötab Tallinnas 81%. Märkimist väärib, et Tallinnas elavatest aktiivselt hõivatutest 2300 inimese töökoht asub Maardus, 3500 töökoht Rae vallas, 1200 Harku vallas, 1600 Viimsi vallas, 1000 töökohta Saku ja Saue vallas. Nendes piirkondades asuvad mh mitmed ettevõtlusalad (logistika- ja tööstuspargid). Samas töötab elukohajärgses omavalitsuses keskmiselt 35% hõivatutest, kaugemate keskuste (Loksa ja Paldiski linn, Kuusalu, Kose, Anija vald) puhul on see 43%. Tallinna lähimavalitsustes elavatest hõivatutest töötab elukohajärgses omavalitsuses umbes 21%.

Harju maakonna omavalitsustes on märgatav elanike sissetulekute erinevus (kuni 40%). Kõige suuremad on brutopalgad Tallinna lähimavalitsustes ehk Viimsi, Rae, Harku, Kiili, Saku, Saue valla hõivatutel. Alla Eesti keskmise on töötasu Anija ja Lääne-Harju vallas ning Maardu ja Loksa linnas. Võib eeldada, et kõrgem töötasu on seotud Tallinna töörändega, kus töökohtade valik on suurem ja tasu kõrgem. Meeste ja naiste võrdluses on naistel keskmiselt 22% võrra madalam palk. (Tabel 5)

Tabel 5. Brutopalka dünaamika Harjumaa kohalikes omavalitsustes. Allikas: statistikaamet.

	2013	2014	2015	2016	2017		2013	2014	2015	2016	2017
Kogu Eesti	900	954	1013	1078	1155	Loksa linn	775	832	839	903	975
Harju maakond	1005	1061	1124	1195	1283	Lääne-Harju vald	878	949	991	1062	1130
Anija vald	878	926	985	1041	1117	Maardu linn	814	850	893	950	1024
Harku vald	1243	1309	1387	1453	1533	Raasiku vald	990	1051	1130	1197	1270
Jõelähtme vald	1043	1108	1170	1244	1314	Rae vald	1198	1289	1382	1477	1588
Keila linn	1026	1091	1156	1222	1328	Saku vald	1126	1204	1271	1343	1434
Kiili vald	1178	1249	1319	1409	1500	Saue vald	1103	1163	1241	1316	1403
Kose vald	902	957	1025	1101	1181	Tallinn	985	1038	1099	1169	1257
Kuusalu vald	966	1041	1096	1171	1232	Viimsi vald	1293	1362	1443	1513	1601

Tööhõive kokkuvõtteks võib öelda, et üldiselt on hõivatus maakonnas kõrge. Tallinn on selge töörände sihtkoht, mis paljuski mõjutab Tallinna lähimavalitsuste ja kaugemate omavalitsuste erisusi, mis omakorda mõjutab omavalitsuste toimetulekut. Arvestades majanduse tsüklilisust ja majandusstruktuuri muutusi, tuleb valmis olla kohandamiseks struktuurse tööpuudusega. Probleemiks pole niivõrd töötute arv või töökohtade puudus, vaid tööjõu teadmiste, oskuste ja soovide ning tööturu vajaduste vaheline ebakõla.

Harju maakond on kogu Eesti tõmbepiirkond ning majandusvedur, Tallinnal on kande roll üleriigilises ja rahvusvahelises majanduses. Kompetentsikeskused (rakendus- ja kõrgkoolid, kutsekoolid, teaduspargid, ärikiirendid) on juba ajalooliselt koondunud Tallinna. Samuti on sinna koondunud finantsinstrumendid (pangad, riskikapital, nn start-up'indus), era- ja avaliku sektori nõustamisteenused, mis kokku loovad hea ettevõtluse ökosüsteemi.

Kui Harju maakonnas elab üle 40% riigi kogurahvastikust, siis Riias ja selle ümbruses elab veidi üle 51% rahvastikust, Soomes Uusimaal ligikaudu 30% ja Rootsis Stockholmist läänipiirkonnas veidi üle 22% elanikke.

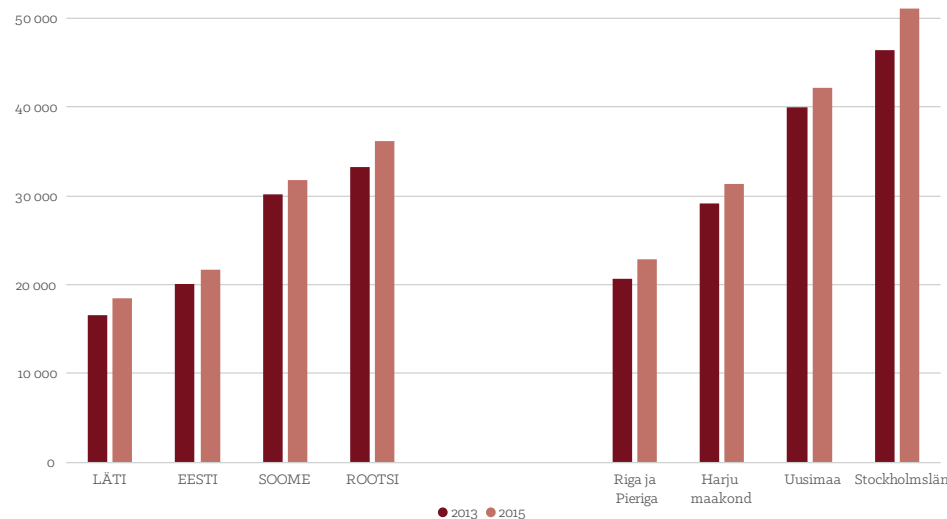
Sisemajanduse koguprodukt (SKP) inimese kohta on kõigis regioonides riigi keskmisest kõrgem – üle 20% Lätis ja Soomes, üle 40% Rootsis ja Eestis. SKP elaniku kohta on Harju näitajast 1,6 korda kõrgem Stockholmipiirkonnas ja 1,3 korda Uusimaapiirkonnas. 10 aasta võrdluses on Harju maakonna SKP kasvanud 50% võrra, Riia pealinna- ja Stockholmipiirkonnas 58% võrra, Helsingi-Uusimaal 16% ja Stockholmist läänipiirkonnas 26% võrra.

Riiklikus plaanis on Eesti–Rootsi SKP proportsioon sama, kuid võrdluses Soomega on erinevus 1,5 kordne, mis viitab sellele, et Eesti majandus on rohkem polariseerunud (sellele osutab ka rahvastiku paiknemine).

Euroopa Liidu võrdluses on Eestis SKP elaniku kohta 77% Euroopa Liidu keskmisest (Eurostat 2017), Leedus 78%, Lätis 67%,

Soomes 109%, Rootsis 122%, Saksamaal 123%, Norras 150%. (Joonis 8)

Joonis 8. SKP elaniku kohta. Allikas: Eurostat, Gross domestic product (GDP) at current market prices by NUTS 3 regions [nama_1or_3gdp] UNIT: Purchasing power standard per inhabitant

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_1or_3gdp&lang=en

NB! SKP-d puudutavad andmed on saadaval Eesti, Soome ja Rootsi kohta Eurostati andmebaasis aastani 2016, Läti andmed aastani 2015. Seega on kasutatud 2015. aasta andmed.

Eesti sisemajanduse koguprodukt (SKP) jooksevhindades oli 2016. aastal 21,1 miljardit eurot, millest Harjumaa osakaal moodustas 64% (13,5 miljardit eurot). SKP elaniku kohta Harjumaal oli 23 294 eurot, ületades kogu Eesti vastavat näitajat 1,5 korda. Tallinnas oli SKP elaniku kohta 2016. aastal 26 462 eurot, ületades kogu Eesti näitajat 1,7 korda. Tallinnas luuakse 53% kogu Eesti SKP-st. Muu Harjumaa osa Eesti SKP loomises oli 11%. 20 aasta jooksul on Harju maakonna osakaal tõusnud 7% võrra, ainu-

kesena on teistest maakondadest osakaalu suurendanud Tartu 0,7% võrra, ülejäänud maakondade osakaal on vähenenud. SKP kasv tuleb Tallinnast, muu Harjumaa on suutnud osakaalu suurendada 1% võrra (linnapiirkonnas). See näitab veel kord majanduse koondumist ning tõsiasja, et regionaalsed erisused pigem suurenevad.

Harju maakonnas tegutses 2017. aastal 70 995 majanduslikult aktiivset ettevõtet, millest enamik (55 549 ehk 78%) oli registreeritud

Tallinnas (vana haldusterritoriaalse jaotuse järgi oli 80% ettevõtetest registreeritud Tallinnas, 15% linnapiirkonnas ja 5% ülejäänud maakonna kohalikes omavalitsustes).

Harjumaal tegutsevatest aktiivsetest ettevõtetest 87% kuulub Eesti eraomanikele, 12% välismaa omanikele ning ülejäänud riigile või kohalikule omavalitsusele. 2017. aastal loodi Harjumaal üle 14 000 ettevõtte, mis on 67% kogu riigis registreeritud uutest ettevõtetest. Eestis on 1000 elaniku kohta

97 aktiivset ettevõtet, Harjumaal aga 1000 elaniku kohta 120 aktiivset ettevõtet. Võrdluses Soome Uusimaaga (Eurostat 2015) on ettevõtlusaktiivsuse kasv peale viimast majanduskriisi Eestis olnud kiirem, kuid see ei väljendu paraku lisandväärtuse ega SKP arvestuses. Vaadates aktiivsete ettevõtete osakaalu riigi ja piirkonna kontekstis, tegutseb Eestis 60% aktiivsetest ettevõtetest Harju maakonnas; Soomes tegutseb 42% ettevõtetest Uusimaal, mis jällegi viitab Eesti puhul ettevõtluse polariseerumisele. (Tabel 6)

Tabel 6. Ettevõtlusaktiivsus Eesti ja Soome võrdluses, aktiivsed ettevõtted 1000 elaniku kohta.

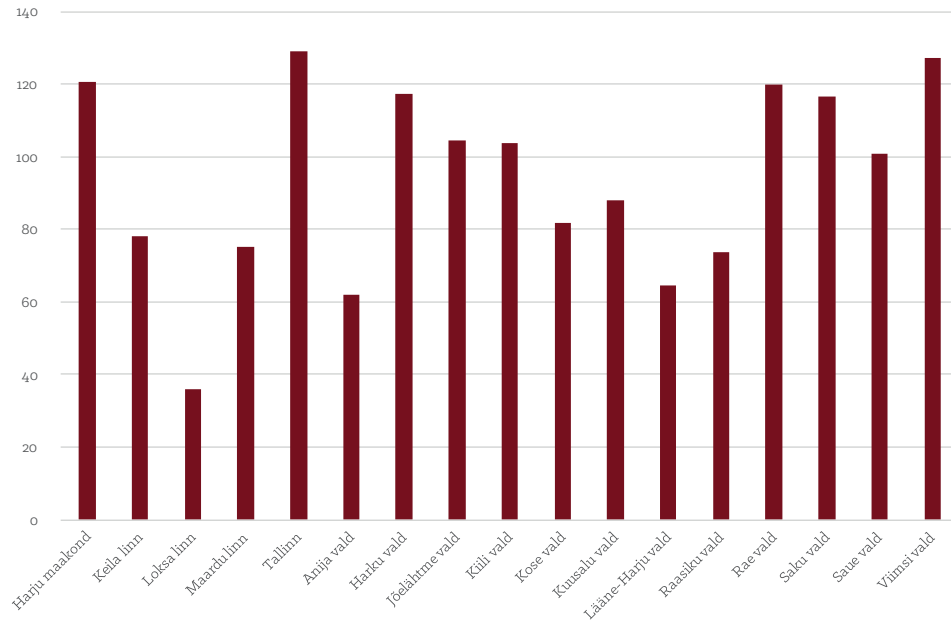
Allikas: Eurostat.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Eesti	45	46	49	53	70	71	73
Soome	52	52	53	53	52	52	51
Harju maakond	66	69	72	77	95	96	99
Uusimaa	76	77	78	78	76	77	76

Ettevõtlusaktiivsus maakonna omavalitsuste vahel erineb oluliselt (joonis 9). Ettevõtete arvu osas on märgata, et eristuvad Tallinnaga piirnevad omavalitsused, kus aktiivsete ettevõtete arv 1000 elaniku kohta ületab kogu Eesti näitajat. Tallinnast kaugemalt on ettevõtete arv väiksem. Valdav osa (94%) Eesti ning Harjumaa ettevõtetest on mikroettevõtted (kuni 9 töötajat), keskmine töötajate arv jääb 4–5 kanti. 10–49 töötajaga ettevõtete osa on 5%, 50–250 töötajaga ettevõtteid on 1% ning rohkem kui 250 töötajaga ettevõtete osakaal on 0,2%. Harjumaal on enam kui 250 töötajaga ettevõtteid 135, millest Tallinnas on registreeritud 109.

Statistilisse profiili kuuluvate Harju maakonna ettevõtete müügitulu oli 2016. aastal 13,9 miljardit eurot, moodustades 70% kogu Eesti ettevõtete müügitulust (sh Tallinna osakaal 55%, muu Harjumaa 15%). Võrreldes 2005. aasta andmetega on Tallinn osakaalu kaotanud 3% võrra, muu Harjumaa aga suurendanud 5% võrra. Ekspordi osa kogu müügitulust moodustas maakonna ettevõtete hulgas 2016. aastal 33% (2005 24%), väljaspool Tallinna tegutsevate ettevõtete ekspordi osakaal müügitulus oli 42% (2005 30%), mis tuleneb sellest, et mitmed olulised ja suured ettevõtted on kolunud linnast välja. (Joonis 9)

Joonis 9. Ettevõtlusaktiivsus Harjumaa omavalitsuste lõikes, aktiivseid ettevõtteid 1000 elaniku kohta. Allikas: statistikaamet.

Maakonna ettevõtete tööstustoodangu müük oli 2016. aastal 5,2 mld eurot ja see moodustas Eesti kogu tööstuse müügitulust 44%, Tallinna ettevõtete osakaal maakonna müügitulust oli 61%. Maakonna tööstustoodangu ekspordi kogumaht oli 3,8 mld eurot, millest Tallinna ettevõtete osa oli 62% ja muu Harjumaa 38%. Tegevusala järgi (EMTAK) tegutses maakonnas 20% ettevõtetest hulgi- ja jaekaubanduses, 17% kutse-teadus-tehnikaalases tegevuses, 9% ehituses, 8% info ja side valdkonnas ning kinnisvarategevuses, 7% veonduses-laonduses, 6% töötlevas tööstuses, mujal vähem. Need proportsioonid iseloomustavad samuti Tallinna linna ettevõtlusprofiili. Mujal Harjumaal tegutseb samuti enim ettevõtteid (18%) hulgi- ja jaekaubanduses, 16% kutse-teaduse-tehnikaalases tegevuses, 12% ehituses, 9% töötlevas tööstuses, 7% veonduses-laonduses ja 6% kinnisvara

valdkonnas. Tasuvamad töökohad asuvad finants- ja kindlustustegevuses, energeetikas ning info ja side valdkonnas, kus palgad on kuni kaks korda kõrgemad.

Riiklikes arengudokumentides seatud eesmärkide täitmisel on suur osa teadus- ja arendustegevuse (T&A) suurendamisel. 2017. aastal moodustasid T&A kulutused 1,28% SKP-st, millega Eesti oli Euroopa Liidu riikidest 13. kohal (Euroopa Liidu keskmine 2,03%, Soome 2,75%, Rootsi 3,25%, Läti 0,44% Leedu 0,87%). 16 aasta jooksul (alates aastast 2000) on T&A kulude maht kasvanud 7,3 korda (270 miljoni euroni), kõrgharidussektoris 4 korda, riigisektoris 2,6 korda ja ettevõtlussektoris 16,7 korda (139 miljoni euroni aastal 2016). 2020 eesmärk on saavutada erasektori kulutuste osakaal 2% SKP-st. 2016. aastal moodustasid ettevõtlussektori T&A kulud 139

miljonit eurot, mis oli 52% T&A kogukuludest. 2011. aastast on T&A kulud aasta-aastalt vähenenud, kolmel viimasel aastal on ettevõtlussektori T&A kulude osa püsinud suuremate muutusteta. Kui 2011 moodustas ettevõtete T&A kulude osakaal SKP-st 1,52%, siis 2016 oli osakaal 0,7% SKP-st. Suur mahajäämus Põhjala naabritest kajastub üldises heaolutaseme erinevuses. T&A-ga haakub tihedalt ringmajanduse areng. Täna on meil levinud lineaarne majandusmudel, mis lihtsustatult põhineb ühekordsel ressursi kasutusel –valmistatakse tooted, mida kasutatakse ja seejärel visatakse ära. Suund peaks olema ressursside ja materjalide korduvkasutusel ja tootearendusel (uued materjalid ja tootmistehnoloogiad ning disain), mis omakorda loob uusi ärimudeleid ja suurendab ettevõtete vahelist tööstus-sümbioosi.

Eestit külastavate välituristide eelistatuum peatumispaik on endiselt Tallinn. 2012. aastal veetsid välituristid Tallinnas 2,49 miljonit ööd ja 2017. aastal 2,69 miljonit ööd ehk 65% kõigist välituristide Eestis veedetud öödest. Harjumaal (v.a Tallinn) on välituristide ööbimiste arv olnud viie aasta jooksul võrdlemisi stabiilne. 2012. aastal oli välituristide veedetud ööde arv 104 610 ja 2017. aastal 109 881. Välituristid tulevad Eestisse peamiselt naaberriikidest Soomest, Venemaalt ja Lätist, aga ka Saksamaalt ja Rootsist. Jõudsalt on hakanud kasvama Aasia turistide arv. Kuigi välituristide Tallinnas ja Harjumaal veedetud ööde arvud on võrreldamatud, võib väita,

et Harjumaa vaatamisväärsusi ja aktiivseid teenusepakkujaid külastab vähemalt kolmandik välituristidest, kes on oma ööbimiskohaks valinud Tallinna, ning vähemalt kolmandik Tallinna tulnud välituristidest külastab reisi käigus ka Harjumaa vaatamisväärsusi.

Eestit külastavad kõige enam Soome turistid. Kuigi protsentuaalselt soomlaste reismine Eestisse väheneb, ületab soomlastest turistide arv endiselt teistest maadest tulijate arvu. Võrdluses Eesti teiste turismi- piirkondadega on Harjumaa (v.a Tallinn) naaberriikide (Soomes, Venemaal, Lätis) külastajate veedetud ööde arvu osas sõltuvalt sihtriigist 4.–5. kohal Pärnu, Ida-Viru ja Saaremaa järel (2012. aastal oldi 6.–7. kohal). Tallinna osakaal Soomes ja Vene turistide külastustes on ligi 60%, Läti turistide osas veidi alla 40%. Muu Harjumaa osakaal on sõltuvalt sihtriigist 3–4%.

Siseturism on kasvanud mõnevõrra kiiremini kui sissetulev turism, juba kuuendat aastat järjest on kasvanud siseturistide ööbimiste osakaal kõigi majutusettevõtete veedetud ööde seas (2016. aastal oli see 35,5%, 2011. aastal 30,6%). Kui 2012. aastal oli Tallinnas siseturistide veedetud ööde arv 263 519 ja Harjumaal 146 947, siis 2017. aastal oli see Tallinnas kasvanud 406 256 ja Harjumaal 193 061 ööbimiseni. Siseturismivood on regionaalselt paremini jaotunud, Tallinna osakaal on 17%, Pärnul 11%, Tartul ja Ida-Virul 10%, muul Harjumaal ning Saaremaal 8%.

Majanduse kokkuvõtteks võib öelda, et maakonnas on suured sisemised erisused ettevõtlusaktiivsuse ja sellest tuleneva sotsiaalmajandusliku heaolu vahel. Võrreldes põhjanaabritega on Eestis ja Harju maakonnas selge mahajäämus toodetava lisandväärtuse ning teadus- ja arendustegevuse osas, mis kajastub ka üldises olukorras.

Kokkuvõte Harju maakonna ees seisvatest väljakutsetest:

- kohanemine rahvastiku muutustega, sh vananemisega, ja avalike teenuste korraldamine sellest lähtuvalt
- maakonna sisemiste sotsiaalmajanduslike erisuste vähendamine, mis aitab saavutada regionaalselt tasakaalustatumat arengut ja parandada avalike teenuste osutamist piirkondades.
- haridusinnovatsiooni, teadus- ja arendustegevuse kasv avalikus ja erasektoris, mis aitab kaasa erisuste vähendamisele Läänemere pealinnade piirkondadega, suurendades seeläbi Harjumaa ja kogu Eesti rahvusvahelist konkurentsivõimet
- kiirete ühenduste rajamine ja eri transpordiliikide integreerimine maakonna sisemise tasakaalustatuse ja rahvusvahelise konkurentsivõime parandamiseks (nt Helsinki–Tallinna kaksikliinna potentsiaali arendamine)
- kasvuhoone- ja heitgaaside vähendamine energiamajanduses ja transpordis, mis aitab tagada säästlikku arengut.

2. HARJU MAAKONNA ARENGUSTRATEEGIA

2035+

2.1 STRATEEGIA

Harju maakonna arengustrateegia 2035+ aluseks on piirkonna pikaajaline visioon ning kolm strateegilist eesmärki. Strateegia rakendamine toimub läbi kolme tegevussuuna: tegus rahvas, kvaliteetne elukeskkond ja tasakaalustatud ruumimuster. Kõigi suundade raames rakendatavad strateegilised tegevused on jaotatud kolme tasandi vahel: riiklik, regionaalne ja kohaliku omavalitsuse tasand. Arengustrateegia li-

sana tuuakse täiendavalt välja valdkondlik tegevuskava, mis on jaotatud viieks valdkonnaks: sotsiaalne taristu, tehniline taristu, majandus ja ettevõtlus, keskkond, turism ja maakonna üldine mainekujundus.

Strateegia elluviimise aluseks on neli läbiivat printsiipi – hoolivus, tasakaal, piirideta koostöö ja uuenduslikkus –, mis läbivad kõiki eesmärke ja tegevussuundasid.

Visioon 2035+

Harju maakond on Põhja-Euroopa targa majanduse süda, siin on suurepärase elukeskkond ning kiired ja mugavad ühendused kogu maailmaga.

Harju maakonnast on kujunenud Põhja-Euroopa tõmbekeskus ning Tallinna ja Helsinki arengupotentsiaal on realiseerunud kaksiklinnana. Piirkonda iseloomustab teadmismahukas majandus, sh tark tootmine ja kõrge lisandväärtusega teenused. Harju maakonna elukeskkond on turvaline ja roheline, kaasaegsed ja kõrgel tasemel teenused on kättesaadavad kõigis piirkondades. Maakonnas on rahulolevad, uuendusmeelsed ja tegusad inimesed ning kodukohta ja kultuuri väärtustav kogukond. Harju maakonnal on kiired, keskkonnasõbralikud ja mugavad ühendused nii teiste riikidega, ülejäänud Eestiga kui ka maakonnasiseselt. Harju maakond on kogu Eesti arenguedur.

Harjumaal on hea!

Strateegilised eesmärgid

- **Eesmärk 1 (SE1):** Harju maakond on rahvusvaheliselt hinnatud uue majanduse ja innovatsiooni keskus, mille suurim väärtus on siinsed inimesed ja kogukond.
- **Eesmärk 2 (SE 2):** Harju maakonnas on Läänemere regiooni parim elukeskkond – turvaline, roheline, kestlik ning kaasaegsete töökohtade ja teenustega.
- **Eesmärk 3 (SE 3):** Harju maakonnas on kiired, mugavad ja keskkonnasäästlikud ühendused nii välisriikide ja ülejäänud Eestiga kui ka maakonnasiseselt.

Tegevussuunad

- **Valdkond „Tegus rahvas“ (TS1)** – tegevussuuna fookuses on õnnelikud, terved, haritud, ettevõtlikud, muudatustele ja uutele teadmistele avatud inimesed ning kodukanti väärtustav aktiivne kogukond.
- **Valdkond „Kvaliteetne elukeskkond“ (TS2)** – tegevussuuna raames keskendutakse avalike teenuste paremale korraldamisele ja koostöölahendustele.
- **Valdkond „Tasakaalustatud ruumimuster“ (TS3)** – tegevussuuna keskmes on olulise mõjuga taristu pikaajaline planeerimine, sh eri transpordiliikide kasutamine ja ühendused ning suuremahulised taristuobjektid.

Läbivad printsiibid

- **Hoolivus** – inimesed on hoolivad iseenda ja teiste suhtes, kõiki koheldakse võrdselt ning kõik inimesed on aktiivselt ühiskonda kaasatud. Olulised on kõigi vanuse- ja huvigruppide vajadused.
- **Tasakaal** – Harju maakonna arengut kavandatakse nii, et säiliks tasakaal loodus-, elu- ja ettevõtluskeskkonna vahel ning erinevate sektorite vahel nagu tööstus, teenused, põllumajandus ja turism. Maakonda iseloomustab tasakaalustatud ruumiline ja piirkondlik areng ning säästev tarbimine. Arengu kavandamisel arvestatakse kliimamuutuste võimalikke mõjusid ning rakendatakse meetmeid kliimarisikide maandamiseks.
- **Piirideta koostöö** – Harju maakonna arengupotentsiaali rakendamine toimub koostöös avaliku, era- ja kolmanda sektoriga. Koostöö piirkonna sees, riigi teiste piirkondadega, Helsinki-Uusimaa maakonnaga, teiste Läänemere regiooni partnerite ning muu Euroopa ja maailmaga toimub kõigi eesmärkide ning tegevussuundade lõikes.
- **Uuenduslikkus** – Harju maakonnas tegutsevad inimesed ja organisatsioonid julgevad katsetada uusi asju ja olla eestvedaja. Maakonnas ollakse avatud uutele tehnoloogiatele, ärimudelitele ja lähenemistele. Harju maakond on innovatsiooni eestkõneleja Läänemere regioonis.

Valdkondlikud tegevuskavad

Strateegia lisana koostatakse detailsemad nelja-aastased tegevuskavad, kus nähakse ette kohalike omavalitsuste prioriteetsed investeeringud lähiajal ning ka nn pehmet laadi ülesanded elluviimiseks maakonnaülestele tugistruktuuridele.

Visioon 2035+	Harju maakond on Põhja-Euroopa targa majanduse süda, siin on suurepärase elukeskkond ning kiired ja mugavad ühendused kogu maailmaga.				
Strateegilised eesmärgid (SE)	SE1 Harju maakond on rahvusvaheliselt hinnatud uue majanduse ja innovatsiooni keskus, mille suurim väärtus on siinsed inimesed ja kogukond.		SE2 Harju maakonnas on Läänemere regiooni parim elukeskkond – turvaline, roheline, kestlik ning kaasaegsete töökohtade ja teenustega.		SE3 Harju maakonnas on kiired, mugavad ja keskkonnasäästlikud ühendused nii välisriikide ja ülejäänud Eestiga kui ka maakonnasiseselt.
Tegevussuunad (TS)	TS1. Tegus rahvas (INIMESED) <ul style="list-style-type: none"> • riigi tasand • regionaalne tasand • KOV tasand 		TS2. Kvaliteetne elukeskkond (TEENUSED) <ul style="list-style-type: none"> • riigi tasand • regionaalne tasand • KOV tasand 		TS3. Tasakaalustatud ruumimuster (TARISTU) <ul style="list-style-type: none"> • riigi tasand • regionaalne tasand • KOV tasand
Valdkondlikud tegevuskavad (strateegia lisa)	Avalikud teenused	Tehniline taristu	Majandus, ettevõtlus	Keskkond	Turism ja mainekujundus
Läbivad printsiibid	HOOLIVUS	TASAKAAL	PIIRIDETA KOOSTÖÖ	UUENDUSLIKKUS	

2.2 TEGUS RAHVAS

Lähtuvalt demograafilisest olukorrast ja tulevikuperspektiivist on iga inimene tähtis ning keskenduda tuleb sellele, et inimesele oleks loodud võimalused enese-teostuseks, tema isiklik areng oleks kasulik maakonnale ja kogukonnale, kus ta elab, õpib või töötab. Tähelepanu tuleb võrdsetl pöörata kõikidele vanusegruppidele, et tagada inimeste maksimaalne hõivatus töö- ning töövälises tegevuses. Oluline on tagada inimeste sotsiaalne turvalisus, millel on erinevate inimgruppide jaoks erinev tähendus: näiteks laste kasvatamisega seonduv turvalisus, tööhõive ja tervishoiuga seotud küsimused, rahvusvähemuste, sotsiaalse ebavõrdsuse ja tõrjutusega seotud teemad

jne. Riiklike institutsioonide tegevus peab soodustama inimeste loovust, ettevõtlikkust ja elukestvat õpet, mis aitaks kaasa ühiskonna jõukuse suurendamisele ja sellele, et inimesed oleksid õnnelikud. Ent suur osa kogukonna heolust sõltub inimeste aktiivsusest (sh vabatahtlik töö kogukonnades) soovist olla muutustele avatud ning osaleda kohaliku elu korraldamises. Meie kestlikkuse tagab see, kui rahvas on tegus – see tähendab terve, haritud, ettevõtlik, õpivõimeline ja tööturu muutustega kohanduv. Erilist rõhku tuleb panna noorte ettevõtlusteadlikkuse kasvatamisele, sest noored on meie tulevik.

Ei: Harju maakond on rahvusvaheliselt hinnatud uue majanduse ja innovatsiooni keskus, mille suurim väärtus on siinsed inimesed ja kogukonnad. Harjumaal on hea!

Peamised indikaatorid, mille kaudu valdkonna arengut seiratakse		
Indikaator	Algtase	Soovitud tase 2035
Tervena elatud aastad (maakonna lõikes)	2016 Mehed 57 Naised 59	Mehed 60 Naised 63
Maakonnasiseste sotsiaalmajanduslike erisuste vähenemine (ettevõtlusaktiivsus ja töötasu erinevus kordades kõrgeima ja madalaima näitaja vahel)	2017 Ettevõtlusaktiivsus 3,6 korda Brutotöötasu 1,6 korda	Ettevõtlusaktiivsus 2,0 korda Brutotöötasu 1,2 korda
SKP võrdlus naaberriikide pealinnaregioonidega (SKP erinevus inimese kohta kordades)	2016 Tallinn + Harjumaa 1 Helsinki + Uusimaa 1,3 Stockholmi lään 1,6 Riia + Pieriga 0,7	Tallinn + Harjumaa 1 Helsinki + Uusimaa 1,1 Stockholmi lään 1,3 Riia + Pieriga 0,7
Talendiindeks (The Global Talent Competitiveness Index)	2018 22. koht (Soome 8., Rootsi 4.)	Eesti koht TOP 15-s

PIKAAJALISED TEGEVUSSUUNAD

Riigi tegevustasand

Ettepanekud	Võimalik eestvedaja
Sündimuse kasvu soodustava toetusüsteemi ajakohastamine (vanemahüvitis, lastetoetus jms)	SoM
Pere- ja tööelu ühildamist toetava keskkonna loomine (paindlikud töövormid, sh erivajadustega inimestele)	SoM
Ettevõtlikkust, loovust, mitteformaalset ja elukestvat õpet toetava hariduse rakendamine (nt loovusõpe, ettevõtlusõpe aineprogrammi osana, täiend- ja ümberõpe, väärivate ülikool)	HTM
Maapiirkondades töökohtade kohandamiseks kvalifitseeritud valdkonnaspetsialistide (haridus, meditsiin, sotsiaalvaldkond) toetamine	ministeeriumid
Õpilasvahetuse programmide toetamine ja tugistruktuuride loomine	HTM
Haridustee katkestanutele õppeprogrammide väljatöötamine; kaug- või tsükliõppe võimaluste parandamine õhtukoolis, kutse-, kaug- ja rakendusõppes	HTM, SoM
Rahvatervise ja siseturvalisuse valdkonna tegevuste toetamine ja koordineerimine	SiM, SoM,
Eakate, erivajaduse ja puudega inimeste tööturule toomise soodustamine	SoM
Ettevõtjate panuse toetamine tööjõu arendamise ja motiveerimise soodustamiseks	RaM
Välis- ja siseturvalisuse valdkonna tegevuste toetamine ja koordineerimine	SiM, MKM
Ettevõtluse tugiteenuste arendamine ja investorite kaasamine töökohtade loomisesse	MKM, EAS
Alustavate ja tegutsevate ettevõtjate toetamine lisandväärtust loova toetusüsteemi kaudu	MKM, EAS, MaM
Teadus- ja tehnoloogiainvesteeringute suurendamine ettevõtlusse	MKM, EAS
Kodanikuühiskonna arendamine ja toetamine	SiM

Regionaalne koostöötasand

Tegevussuunad	Võimalik eestvedaja
Hariduse, kultuuri, sotsiaalvaldkonna, noorsootöö, rahvatervise ja turvalise elukeskkonna koostöövõrgustike loomine ja tegevuste toetamine maakonna ja Eesti tasandil	HOL, KOV
Arendustöötajate omavahelise koostöövõimekuse, ametialaste teadmiste ja oskuste suurendamine	HOL
Regionaalarengu toetusprogrammi(de) väljatöötamine ja toetuste jagamise korraldamine	HOL, LEADER
Osalemine rahvusvahelistes koostööprojektides	HOL, KOV, HEAK, LEADER
Harjumaa ja Uusimaa funktsionaalse koostöö arendamine	HOL
Maakondlike tunnustamiste korraldamine	HOL, HEAK, LEADER, Kodukant
Noorte ettevõtlikkuse arendamine („Ettevõtlik kool”, õpilasfirmade tegevus, kogukonnapraktika jms)	HEAK, KOV, LEADER
Ettevõtjatele (sh turism) ja mittetulundusühendustele mõeldud tugiteenuste arendamine (nõustamisteenus, koolitused, messid, õppereisid, investorteenindus, mentorlus jms)	HEAK, LEADER

Kohaliku omavalitsuse tegevustasand

Ettepanekud	Võimalik eestvedaja
Vanema- ja kodanikuhariduse edendamine	KOV, LEADER, MTÜ
Noorte tööharjumuste suurendamine õpilasmalevate, laagrite ja praktikumide tegevuste toetamise abil	KOV, LEADER, MTÜ
Kodanikualgatus, kodanikuühenduste tegevuste ja omavahelise koostöö toetamine	KOV, LEADER
Kohaliku omavalitsuse ning ettevõtjate ja vabatahtlike omavahelise koostöö arendamine	KOV, LEADER,
Kogukondade toetamine (toetusmehhanismide välja arendamine) ja kogukonna sädeinimeste tunnustamine	Kodukant, LEADER, KOV
Kaugtöötamise võimaluste loomine	KOV, MTÜ, ettevõtja, LEADER
Elanike kaasamine ja ettevõtlike inimeste tunnustamine	KOV, HOL, LEADER

2.3 KVALITEETNE ELUKESKKOND

Kvaliteetse elukeskkonna keskmis on eelkõige elanikele suunatud avalikud teenused, mis toetavad tervena elamist ja õnnelikku elu. Kvaliteetne elukeskkond avalike teenuste kontekstis tähendab kombinatsiooni teenuse kättesaadavusest, teenuse kvaliteedist ja hinnast. Igal teenusel on oma tagamaa, mis eeldab teatud elanike hulka kindlas asustusüksuses. Esmatähtsad teenused (nt alusharidus, kauplus, perearst jne) peavad olema kättesaadavad võimalikult elukoha lähedal. Kallimad teenused (spaa, ülikool, teater jne) nõuavad rohkem kasutajaid, on raskemini kättesaadavad (transport nõuab aega) ning neid teenuseid-tooteid tuleb paratamatult tarbida suuremates kes-

kustes. Teenuste valiku määrab suures osas juba välja kujunenud asustusstruktuur ning paraku ei ole võimalik kõiki teenuseid igas kohas võrdselt tagada. Teenuste ja töökohtade kättesaadavusel mängib üha olulisemat rolli ühistranspordi parem korraldamine, e-teenuste areng ning paindlikud töövormid. Kvaliteetne elukeskkond on turvaline, alates inimeste teadlikuse tõstmisest, üha olulisem on ennetada võimalikku kuritegevust juba füüsilise keskkonna rajamisel.

Erilist tähelepanu tuleb pöörata keskkonnaseisundi (õhk, vesi, pinnas) hoidmisele ja parandamisele, millel on otsene mõju inimeste tervisele.

E2: Harju maakonnas on Läänemere regiooni parim elukeskkond – turvaline, roheline, kestlik ning kaasaegsete töökohtade ja teenustega.

Peamised indikaatorid, mille kaudu valdkonna arengut seiratakse		
Indikaator	Algtase	Soovitud tase 2035
OECD parema elu indeks (Life satisfaction index)	2016 Eesti 33. koht (Läti 31., Soome 6., Rootsi 9.)	Eesti koht TOP 15-s
QS ülikoolide indeks	2017 TTÜ 650	TTÜ koht TOP 300-s
Elanike rahulolu kohalike avalike teenustega	Algtase selgub uuringu läbiviimisel (proгноositav läbiviimise aeg 2019)	Olukord võrreldes algtasemega on kriteeriumide lõikes paranenud
Ühistranspordi kasutajate osakaal töökäijatest	2012 22,8%	50%

PIKAAJALISED TEGEVUSSUUNAD

Riigi tegevustasand

Ettepanekud	Võimalik eestvedaja
Omavalitsuslike ja riiklike ülesannete määratlemine, kohalike omavalitsuste stabiilse tulubaasi kindlustamine ettevõtlus- ja tasakaalustatud arengu saavutamiseks	RaM, ELVL, HOL
Harjumaa kõrgkoolide rahvusvahelise konkurentsivõime tugevdamine (QS TOP), teadus- ja arendustegevuse osakaalu suurendamine	Koolipidajad, HTM
Kutsehariduse väärtustamine ja propageerimine	HTM
Riigigümnaasiumide võrgustiku arendamine kvaliteetse haridusteenuse osutamiseks	HTM
Üldhariduse aineprogrammide kaasajastamine sh kaasava hariduse juurutamine ning sidumine mitteformaalse õppega	HTM
Hariduse tugiteenuste laiendamine ja kättesaadavuse parandamine haridusasutustes	HTM
Õpetajate koolituse korraldamine hariduslike erivajadustega laste õpetamiseks	HTM
Vajaduspõhise sotsiaaltoetuste süsteemi rakendamine	SoM
Paindlike töötamisvõimaluste loomine (sh erivajadustega inimestele), vajalike tugiteenuste pakumine	SoM
Toimetuleku ja hoolduskava lõpetanutele tugikeskuste süsteemi loomine (elamisvõimalus, abistaja teenus)	SoM
Perearsti teenuse kvaliteedi ja kättesaadavuse parandamine, esmatasandi tervisekeskuste edasiarendamine	SoM
Väärnikalt vananemise toetamine (eriarstiabi kättesaadavuse parandamine, pensioni tõstmine, sotsiaalhoolekande parandamine)	SoM
Tervisealase ennetustegevuse tõhustamine	SoM
Avalike ja kommertsühistranspordiliinide ja -liikide (buss, rong, laev) parem ühildamine, ühistranspordivõrgu väljaehitamine ja ühispiletisüsteemi edasiarendamine	MKM
Riigihangete korraldamise tingimustes innovatsiooni ja keskkonnasäästlikkust soodustavate meetmete rakendamine	KeM, JuM
Energiatõhususe ja alternatiivenergia tootmise ja investeringute toetamine omavalitsustes, korteriühistutes ja majapidamistes	MKM
Elektri energivõrgutase konkurentsivõimelisemaks viimine Põhjamaade tasemega	MKM, KKM
5G lairibavõrgu väljaarendamine kuni tarbijateni	MKM
Vabatahtliku töö toetamine (siseturvalisus, pääste, kogukonna areng)	SIM
Bürokraatia vähendamine riigi poolt pakutavate teenuste osutamisel	ministeeriumid

Regionaalne koostöötasand

Tegevused ja tegevussuunad	Võimalik eestvedaja
Harjumaa koolivõrgu korrastamise vajaduse analüüs ning ettepanekute tegemine	HOL
Maakonna tasandil sotsiaalhoolekandevalase koostöö arendamine (sh koduhooldusõdede võrgustik; Haiba lastekodu, Salu kool, SOS Lasteküla)	HOL
Ühispiletisüsteemi edasiarendamine	PÜTK, KOV
Jäätmekoostöö laiendamine regionaalsel tasandil (koolitused, ühishanked, taristu), jäätmejaamade ja jäätmete kogumisvõrgustiku tõhustamine	JHK, HOL
Ringmajanduse arendamine regionaalsel tasandil (majandussektorite vahelise võrgustiku loomise ja tootearenduse soodustamine)	JHK, HOL
Kohalike omavalitsuste ühiste infosüsteemide loomine (andmete haldus, infoturve, küberkaitse)	HOL, ELVL
Regionaalse tasandi koostöö ja ühistegevuste teostatavuse ja tasuvuse hindamine, arengukavade koostamine (nt ühiskasutuste loomine, teenuste ühine osutamine, võrgustike loomine jms)	HOL, HEAK, PÜTK, JHK
Maakonna rahvusvahelise tuntuse suurendamine ning atraktiivsema töö- ja külastuskeskkonna kujundamine	HEAK, LEADER, HOL
Regionaalarengu toetusprogrammi(de) väljatöötamine ja toetuste jagamise korraldamine	HOL
Spordi- ja kultuurialase ühistegevuse koordineerimine	HOL, Harjumaa Spordiliit
Otse tootjalt tarbijale (OTT) kontseptsiooni edasiarendamine	LEADER

Kohaliku omavalitsuse tegevustasand

Ettepanekud	Võimalik eestvedaja
Kodulähedaste lasteaiakohtade tagamine	KOV
Erivajadustega (sh hariduslike erivajadustega) laste ja noorte tugiteenuste süsteemi järelepidev arendamine	KOV
Kodulähedase piirkonnakooli haridusteenuse kvaliteedi tõstmine	KOV
Valdkondlike spetsialistide (nt õpetajad) äärealadele asumise soodustamine	KOV
Vajaduspõhise sotsiaaltoetuste ja -teenuste süsteemi rakendamine	KOV
Tervise- ja heaoluprofiili koostamine ja elluviimine	KOV
Laste ja noorte huvihariduse ja mitteformaalse hariduse kättesaadavuse parandamine	KOV
Vaba aja veetmise võimaluste loomine kõigile vanusegruppidele ja huvitegevuse toetamine vajaduspõhiselt	KOV, LEADER
Uute elanike (Eesti-sisesed rändajad, tööjõud mujalt jt) lõimimine kogukonna tegevusse	KOV, LEADER
Targa energia kasutuselevõtt (küte, tänavavalgustus jne)	KOV
Omavalitsuse e-teenuste edasiarendamine, IT-võimaluste rakendamine teenuste osutamisel	KOV
Jäätmete liigiti kogumise edendamine, jäätmete kogumisvõrgustiku tõhustamine ja ringmajanduse arendamise soodustamine	KOV, LEADER

2.4 TASAKAALUSTATUD RUUMIMUSTER

Harju maakonna tasakaalustatud arengule aitab kõige enam kaasa mitme keskusega asustusstruktuuri väljaarendamine, kus rõhk on praegustes keskustes oleva taristu tõhusamal ärakasutamisel, keskuste asustuse tihendamisel ning ühistranspordi ja teiste liikumisvõimaluste omavahelisel sidustamisel, mis parandab teenuste kättesaadavust. Planeerimis- ja ehitustegevus peab lähtuma inimeste tegelikust liikumisest, asustusstruktuurist, demograafilisest situatsioonist, äri ja tootmise potentsiaalset ning olema kooskõlas säästva arengu põhimõtetega. Sellisel moel toimivad teenuskeskused võrgustikuna, mitte konkurentidena. Liikuvuses on suund autokasutuse vähendamisele ja

piirkonna elanike transpordivalikute suunamine jätkusuutlikele transpordiliikidele ehk suurendada jalgsi liikumise, jalgratta ja ühistranspordi osakaalu. Rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamisel on oluline ühenduste parandamine Põhja- ja Lääne-Euroopaga.

Majandustegevuses, eriti transpordis, jäätmemajanduses ja energia toomises tuleb arvestada NEC-direktiivis⁴ sätestatud eesmärkidega keskkonnaseisundi parandmiseks (kasvuhoonegaaside, lämmastikoksiidide, peenosakeste jm vähendamine), millel on otsene mõju loodus- ja elukeskkonna kvaliteedile.

E3: Harju maakonnas on kiired, mugavad ja keskkonnasäästlikud ühendused nii välisriikide ja ülejäänud Eestiga kui ka maakonna siseselt.

Peamised indikaatorid, mille kaudu valdkonna arengut seiratakse		
Indikaator	Algtase	Soovitav tase 2035
Taastuvenergia osakaal energia lõpptarbimises (Eurostat)	2016 Eesti 28,8% (EL keskmine 17%, Soome 38,7%, Rootsi 53,8%, Läti 37,2%)	Eesti 50%
Rohelise linna indeks (The European Green City Index)	2009 Tallinn 23. koht (Stockholm 2., Helsinki 7., Riia 15.)	Tallinna koht TOP 15-s
Siseriiklikud ja rahvusvahelised ühendused (sõiduaeg, ühenduste arv)	2018 Tallinn–Tartu 2 h (rong) Tallinn–Narva 2,5 h (rong) Tallinn–Peterburi 6 h (rong) Tallinn–Riia – Tallinn–Helsinki 2 h (laev) Tallinna lennujaam: 25 regulaarset sihtkohta	Tallinn–Tartu umbes 1 h Tallinn–Narva umbes 1 h Tallinn–Peterburi umbes 2 h Tallinn–Riia umbes 2 h Tallinn–Helsinki 0,5 h (tunnel) 50 sihtkohta

⁴NEC-direktiiv – Euroopa Liidu õhusaasteainete vähendamise direktiiv (EL) 2016/2284

PIKAAJALISED TEGEVUSSUUNAD

Riigi tegevustasand

Ettepanekud	Võimalik eestvedaja
Kohalikele omavalitsustele arendustegevuseks riigimaa kasutusse andmise lihtsustamine (nt hoonestusõiguse seadmise võimalus)	KeM, RaM
Pealinna suubuvate riiklikult tähtsate põhimaanteed, mis viivad rahvusvahelise lennujaama, sadama ja/või rahvusvahelise ühistransporditerminalini, riigiteede nimekirja kandmine. Teehoiu korraldamisel jaotada tegevused selliselt, et omavalitsus kohustub tagama teerajatiste korrashoiu, puhastamise ja tänavavalgustuse ning riik (Maanteeamet) kohustub tagama teede rekonstrueerimise ja ülekatte tegemise, milleks sõlmitakse linnavara kasutus- ja teehoiu korraldamise leping, andmata riigiteede nimekirja kantud teid riigi bilanssi	MKM
Olemasolevatel 2+2 sõidurajaga I klassi maanteedel sõidukiiruse tõstmine 130 km/h	MKM, MNT
Tallinna–Pärnu 2+1 sõidurajaga maantee väljaehitamine	MKM, MNT
Tallinna ringtee (koos Keila põhjapoolse ümbersõiduga) ja Paldiski maantee	MKM, MNT
Tallinna–Keila lõigu väljaehitamine 2+2 sõidurajaga (ei pea olema I klassi maantee)	KOV
Tallinna väikese ringtee (Smuuli tee–Peetri–Raudalu) väljaehitamine 2+2 sõidurajaga magistraaltänavaks (70 km/h)	MKM, MNT
Keila lõunapoolse ümbersõidu väljaehitamine 1+1 sõidurajaga maanteeks	MKM, KOV
Tallinna ja selle lähipiirkonna raudteevõrgu arengukava koostamine	Eesti Raudtee, MKM, HOL
Rail Balticu raudteetrassi väljaehitamine koos vajamineva taristu ja regionaalpeatustega	MKM
Tallinna–Helsinki püsiühenduse rajamine	MKM, erasektor
Tallinnas ning selle lähiümbruses raudteede ja maanteed ristumiste viimine kahetasandiliseks	MKM, KOV
Tallinna ümbersõiduraudtee rajamine koos regionaalpeatustega lõpp-peatusega Ülemistel	MKM
Multimodaalse transpordivõrgustiku väljaarendamine	MKM, HOL, KOV
Ühistransporditerminalide võrgustiku väljaehitamine regionaalsel tasemel (buss, rong, sõiduauto, jalgratas)	MKM
Ühistranspordis kasutatavate sõidukite/veeremi üleviimine täielikult taastuvenergiaallikatele aastaks 2035	MKM
Regionaalrongide kiiruse tõstmine 200+ km/h	MKM
Tallinna–Turba–Haapsalu–Rohuküla raudteeühenduse taastamine	MKM
Tallinn–Peterburi kiirrongühenduse arendamine	MKM, erasektor
Läänesuunalise raudtee läbilaskevõime suurendamine Tallinna–Keila lõigul	MKM
Jalgratta- ja jalakäijateede väljaehitamise toetamine vastavalt Harju maakonna planeeringule	RaM, KOV
Ämari lennuvälja logistikapotentsiaali kasutuselevõtmine tsiviilkaubalennunduses	MKM, KaM
Paldiski (sadam)-Ämari (lennujaam)-Rummu (tööstuspiirkond) koostöövõrgustiku arendamine	MKM
Paldiski 330kV elektrivarustuse väljaehitamine ja Paldiski linna maagaasivõrku ühendamine	Elering
Paldiski ja Muuga piirkonda LNG-terminalide rajamine	MKM, KOV, erasektor
Eesti–Soome gaasitrassi rajamine	MKM
Endiste tööstus- ja kaevandusalade rekreatsioonialadeks muutmise toetamine ja/või taasakasutusele võtmine	KeM, KIK
Miljööd ja keskkonda risustavate hoonete lammutamise toetamine	KeM, KIK
Rohe- ja rekreatsioonialade ning matkaradade rajamine ja korrastamine (ehitus, viidastamine, turundus, veebiinfo)	RMK, LEADER
Natura 2000 alade loodusväärtuslikkuse hindamine, et võimaldada avalikes huvides oluliste taristuobjektide rajamist	KeM, MKM,
Paindlikkuse suurendamine loodus- ja muinsuskaitsealade ning -objektide arendamisel	KuM, Kem
Merealade ruumilise planeeringu koostamine	RaM
5G lairibavõrgu väljaarendamine kuini tarbijateni	MKM
Ressursikasutuse pikaajaline strateegiline planeerimine arvestades säästva arengu põhimõtteid ning kohalike omavalitsuste arenguperspektiive ja vajadusi (kaevandusalad, väärtuslikud põllumaad ja metsamaad)	RaM
Ressursikasutuse pikaajalist strateegilist planeerimist toetava õiguskeskkonna loomine, mis sätestaks kohalike omavalitsuste üldplaneeringutega ja vajadustega arvestamise nõude.	RaM
Tallinna ja lähipiirkonna kergrööbastranspordi arendamise toetamine	RaM

Regionaalne koostöötasand

Tegevused ja tegevussuunad	Võimalik eestvedaja
Maakonnaplaneeringu koostamise tagasitoomine regionaaltasandile	RaM, HOL
Ruumilise arengu protsesside kavandamine ja ühishuvides kaasa rääkimine riigi tasandil	HOL
Osalemine rahvusvahelises planeerimisalases koostöös (Tark linn, RB jne)	HOL
Harjumaa kui turismisihtkohta tervikturundus	HOL, HEAK, LEADER

Kohaliku omavalitsuse tegevustasand

Tegevused ja tegevussuunad	Võimalik eestvedaja
Olemaolevate elamupiirkondade tihendamine (valglinnastumise vältimine)	KOV, arendaja
Tiheasustuspiirkondades tsentraalse vee- ja kanalisatsioonisüsteemi väljaehitamine	KOV, erasektor
„Pargi ja reisi“ ühistransporditerminalide ja -peatuste arendamine kohalikul tasandil	KOV
Tallinna ja lähipiirkonna kergrööbastranspordi arendamine	KOV, MKM
Tallinna linna oluliste magistraalide ja liiklussõlmede väljaehitamine	KOV, riik
Hoonete energiatõhususe parandamine	KOV, majapidamised
Munitsipaalelamupindade arendamine	KOV, erasektor
Jalgratta- ja jalakäijateede võrgustiku väljaehitamine	KOV
Endiste tööstus- ja militaaralade taaskasutusele võtmine uutes funktsioonides	KOV, maaomanikud
Kasutuseeta ja amortiseerunud hoonete lammutamine	KOV, maaomanikud
Paldiski (sadam)-Ämari (lennujaam)-Rummu (tööstuspiirkond) koostöövõrgustiku arendamine	KOV, HEAK, erasektor
Muuga tööstus- ja logistikapiirkonna arendamine	KOV, HEAK, erasektor
Ettevõtlus- ja tööstusalade arendamine (Keila, Kiiu jt)	KOV, HEAK, erasektor
Rohe- ja rekreatsioonialade ning matkaradade korrastamine ja rajamine (ehitus, turundus, viidastamine, veebiinfo) ning linnadesiseste puhkealade arendamine	KOV, LEADER, erasektor
Linnaliste asulate haljastuse ja looduskeskkonna väärtustamine ja parendamine	KOV
Mere ja siseveekogude rannalade avaliku kasutuse ja ligipääsu tagamine, mereäärsete piirkondade väljaarendamine	KOV, LEADER, maaomanikud
Väikesadamate arendamine	Erasektor, KOV, LEADER
Ülemiste järve muutmise linnaruumi osaks, kallasvööndi puhke- ja rekreatsiooni eesmärgil avamine ja virgestusala rajamine	KOV, riik
Loodusobjektide ja vaatamisväärsuste nähtavamaks ja külastatavaks muutmise	KOV, LEADER, maaomanikud
Heakorrakampaaniate toetamine	KOV, LEADER

3. STRATEEGIA TÄITMINE JA SEIRE

Strateegia koostamiseks ja seiramiseks on moodustatud Harjuma Arengukomisjon. Arengukomisjoni kuuluvad Harjuma Omavalitsuste Liidu jt maakondlike institutsioonide esindajad. Arengukomisjon kontrollib strateegia elluviimise protsessi ning annab strateegia uuendamiseks suuniseid.

Arengukomisjon jälgib ja juhib strateegia seiret, mille raames:

- korraldatakse strateegia avalikustamine, selle kättesaadavuse tagamine elanikele ja strateegia huvipooltele ning muudatusettepanekute koondamine ja analüüs;
- vastavalt vajadusele, kuid mitte harvem kui kord 4 aasta jooksul vaadatakse strateegia üle ja uuendatakse. Selle käigus antakse hinnang tulemuslikkusele, täpsustatakse vajalikke tegevusi, objekte ja tegevussuundi.
- nelja-aastaste tegevuskavade kinnitamine, selle iga-aastane ülevaatamine ja täiendamine.

Arengukomisjon kureerib ja vajadusel peab strateegiast tulenevaid läbirääkimisi huvipooltega (ministeeriumid, kohalikud

omavalitsused, erasektor) probleemide lahendamiseks ning teeb ettepanekuid teemaplaneeringute, uuringute ja projektide algatamiseks, läbiviimiseks ning rahastamiseks⁵.

Strateegia muutmiseks loetakse visiooni ja strateegiliste eesmärkide muutmist ning uute eesmärkide püstitamist ja vastavate tegevuste lisamist. Sel juhul algatab Arengukomisjon strateegia muutmise protsessi, mis lõpeb strateegia heakskiitmisega vastavalt KOKS § 37⁴ lg 6 sätestatule.

Strateegia lisadena koostatakse valdkondlikud tegevuskavad⁶, mis hõlmavad nelja järgnevat aastat ja mida iga-aastaselt uuendatakse:

1. LISA 1 - Kohalike omavalitsuste investeringute kava - investeringute kavas esitatakse omavalitsuste poolt konkreetsed üksikobjektid prioriteetsuse järjekorras järgnevas neljaks aas-

taks. Esitatud objektid peavad olema kooskõlas maakonna arengustrateegiaga ning olema kajastatud KOV arengukava tegevuskavas ja/või eelarvestrateegias. Iga-aastase uuendamise käigus viiakse läbi ka tegevuskava täitmise seire, kus kohaliku omavalitsused annavad ülevaate investeringute kava oma osa täitmise seisust ja teevad vajadusel ettepaneku kava muutmiseks või täpsustamiseks.

2. LISA 2 - Maakonna tegevuskavas saab iga omavalitsus esitada ühe tegevuse/objekti (edaspidi Projekti), mille mõju ületab antud kohaliku omavalitsusüksuse piire ja mis panustab maakonna arengustrateegia eesmärkide elluviimisesse, v.a Tallinna linn, kus iga linnaosa võib esitada ühe Projekti ja vallaselise linnaga omavalitsus, mille elanike arv on aasta alguse seisuga üle 11 000, kaks Projekti (nt Lääne-Harju vald ja Saue vald). Maakonna tegevuskavasse saavad valdkondlikke projekte esitada ka kohalike omavalitsuste poolt ellukutsutud maakonnaüleselt tegutsevad tugiorganisatsioonid – Harjuma Omavalitsuste Liit, Harju Ettevõtlus- ja Arenduskeskus ja Põhja-Eesti Ühistranspordikeskus. Maakonna tegevuskavasse esitatavate objektide/projektide kohta peab

esitama etteantud vormil⁵ vähemalt tegevuse kirjelduse, eesmärgi, seose maakonna arengustrateegiaga, lahti kirjutama tegevuste olulisuse maakonnale, realiseerimise ajakava ja eelarve. Maakonna tegevuskavasse esitatud Projektide hulgast valib Arengukomisjon välja maakonnale kõige olulisemad Projektid, mis esitatakse kaasrahastuse saamiseks Rahandusministeeriumi regionaalarengu meetmesse⁵ arvestades sealjuures meetme tingimustega.

3. LISA 3 - Meetme „Piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks“ (PATEE) tegevuskava koostatakse vastavalt meetme reeglitele. Tegevuskava koostamist ja elluviimist kordineerib Harju Ettevõtlus- ja Arenduskeskus ning tegevuskava kinnitab Harjuma Omavalitsuste Liidu arengukomisjon. PATEE tegevuskava raames elluviidavad eesmärgid peavad toetama maakonna arengustrateegia eesmärkide elluviimist.

Strateegia täiendamine toimub Arengukomisjoni otsusega. Maakondliku tegevuskava tegevuste prioriteetsusjärjekord otsustatakse Arengukomisjonis lähtudes strateegia eesmärkidest ning konkreetse tegevuse mõjust.

⁵ Täpsustub koostöös Rahandusministeeriumi regionaalarengu osakonnaga

⁶ KOV investeringute kava vorm Lisa 1 ning maakonna tegevuskava vorm Lisa 2 edastatakse omavalitsustele täitmiseks peale maakonna arengustrateegia dokumendi jõustumist vastavalt kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse § 37⁴ lõikele 6.

4. STRATEEGIA SIDUSUS ARENGU- DOKUMENTIDEGA

Harju maakonna strateegia 2035+ koostamisel lähtuti järgmistest olulisematest riiklikest arengudokumentidest:

- Rahvastiku tervise arengukava 2020 (2030 koostamisel)
- Laste ja perede arengukava 2020 (2013)
- Noorte valdkonna arengukava 2020 (2014)
- Eesti elukestva õppe strateegia 2020 (2014)
- Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2014–2020 (2014)
- Kodanikuühiskonna arengukava 2015–2020 (2030 koostamisel)
- Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21“ (2005)
- Harjumaa ühistranspordi arengukava 2025 (2015)
- Heaolu arengukava 2023 (2016)
- Eesti infoühiskonna arengukava 2020 (2013)
- Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2020 (2013)
- Kliimamuutustega kohanemise arengukava 2030 (2017)
- Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ (2017)
- Energiamaajanduse arengukava 2030 (2017)
- Siseturvalisuse arengukava 2020 (2016)
- Transpordi arengukava 2014–2020 (2014)
- Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020 (2014)
- Üleriigiline planeering Eesti 2030+ (2012)
- Harju maakonnaplaneering 2030+ (2018)
- Strateegia Tallinn 2030
- Harju maakonna kohalike omavalitsuste arengukavad.

Strateegia tegevusvaldkonnad on seotud kohalike omavalitsuste arengukavadega visiooni, arengueesmärkide ja seadusega omavalitsustele pandud ülesannete kaudu. Konkreetselt on kohalike omavalitsuste arengukavad, sh eelarvestrateegia, seotud strateegia nelja-aastase tegevuskavaga.

Valdkond “Tegus rahvas”

Tegevusvaldkond seostab elanike harituse, ettevõtlikkuse, ettevõtluse, elukestva õppe ja loovuse teemad, mis aitavad luua kõrgemat ühiskondlikku heaolu. Kirjeldatud tegevussuunad katavad mitmeid riiklikes dokumentides püstitatud eesmärke. **Laste ja perede arengukava** seab eesmärgiks laste ja perede heaolu suurendamise ning elukvaliteedi tõstmise, soodustades seeläbi laste sündi. **Rahvastiku tervise arengukava** eesmärk on pikendada Eesti inimeste eeldatavat ja tervena elatud eluiga. **Noorte valdkonna arengukava** keskmes on noorte avarad võimalused arenguks ja eneseteostuseks, mis toetab sidusa ja loova ühiskonna kujunemist. **Siseturvalisuse arengukava** eesmärk on tagada, et Eesti inimesed tunneksid, et nad elavad vabas ja turvalises ühiskonnas, kus igaühe väärtus, kaasatus ja panus kogukonna turvalisusesse loovad turvalise riigi. **Kodanikuühiskonna arengukava** üks eesmärk on ühiskondlikult aktiivsed elanikud, et suurendada omaalgatusvõimet kogukonna elu korraldamisel. Mitmed riiklikud arengudokumendid seavad fookusesse tööhõive, elanike heaolu ja jõukuse kasvu ning tootlikkuse suurenemise. „Säästev Eesti 21“ püstitas 2005. aastaks eesmärgi, et Eesti inimeste majanduslik

jõukus ja elatustase on 2030. aastaks vähemalt 80% praeguste EL liikmesriikide keskmisest. **Konkurentsikava 2020** üks eesmärk on saavutada hõivatus tase 76% ning tootlikkus hõivatu kohta 80% EL keskmisest tasemest, samuti on **Heaolu arengukava** üks eesmärke tööhõive kõrge tase ning pikk ja kvaliteetne tööelu. **Tallinn 2030** fookuses on kõrge tootlikkuse majandusega Tallinn. **Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia** üldeesmärk on luua soodsad tingimused tootlikkuse ja elatustaseme kasvuks, heaks hariduseks ja kultuuriks, kõrgetasemeline teadus ja arendustegevus toimib ühiskonna ja majanduse huvides, muutes majandusstruktuuri. **Ettevõtluse kasvustrateegia** võtab eelnevad majandusliku jõukuse komponendid numbriliselt kokku nii: eesmärkide saavutamiseks on vaja, et erasektori teadus- ja arendustegevuse kulutused moodustaksid 2% SKP-st, Eesti ekspordi osakaal maailmakaubanduses oleks 0,11% (suurenenud 16 miljardit euro võrra ja tööjõutootlikkus Euroopa Liidus keskmisest 80% (loodav lisandväärtus peab kasvama 12,3 miljardit euro võrra). Need sihid toetavad nägemust tegusast inimesest – haritud, ettevõtlik, õpivõimeline ja tööturu muutustega kohanduv.

Valdkond “Kvaliteetne elukeskkond”

Tegevusvaldkonna keskmes on avalikud teenused. **Rahvastiku arengukava** seab sihiks pikendada inimeste tervena elamist ja vähendada ebavõrdsust tervises (tervislikumad valikud; tervist toetav keskkond, inimkeskne tervishoid). **Eesti elukestva õppe strateegia** kohaselt on oluline, et inimestele on loodud nende vajadustele ning võimetele vastavad õpi-

võimalused kogu elukaare jooksul, et tagada neile isiksusena väärrika eneseteostuse võimalused ühiskonnas, töö- ja pereelus. Tulenevalt Harjumaa väljakutsest tuleb rõhku panna erihariduseta noorte haridustee jätkamisele (gümnaasiumi- ja kutseharidus) või töösüste omandamisele. **Infoühiskonna arengukava** seab rõhu avalike teenuste aren-

damisele ja kasutajate rahulolu suurendamisele – Eestis on loodud hästi toimiv keskkond IKT laialdaseks kasutamiseks ja nutikate lahenduste loomiseks, mis on seeläbi tõstnud majanduse konkurentsivõimet, inimeste heaolu ja riigivõitsemise tõhusust. **Regionaalarengu strateegia** eesmärk – toimepiirkondade terviklikkust ja konkurentsivõimet soosiv elu- ja ettevõtluskeskkonna areng – seab samuti fookusesse avalike teenuste kättesaadavuse, ettevõtluskeskkonna arendamise ning kohalike ressursside oskuslikuma ärakasutamise; eesmärgi – piirkondade tugevama sidustatuse ja arendusvõimekuse – fookuses on kohaliku ja regionaalse arendusvõimekuse ning koostöö tugevdamine, toimepiirkondade omavahelise ja piiriülese arenduskoostöö tõhustamine. Kvaliteetse elukeskkonna kontekstis on ühistegevused suunatud eelkõige koostööle avalike teenuste arendamisel. **Energiamajanduse arengukava** keskmes on taastuenergia osakaalu suurendamine energia lõpptarbimises ja kasvuhoonegaaside heitkoguse vähendamine. **Kliimamuutustega kohanemise arengukava** peamine eesmärk

Valdkond “Tasakaalustatud ruumimuster”

Planeering Eesti 2030+ määrab riigi regionaalse arengu suunamise ruumilised alused ja üldised sihid. *Tasakaalustatud ja kestlik asustuse areng – olemasolevale asustusstruktuurile toetava mitmekesise ja valikuvõimalusi pakkuva elu- ja majanduskeskkonna kujundamine.* **Harju maakonnaplaneeringu 2030+** eesmärk on toetada maakonna ruumilist arengut, mis tagab tasakaalustatud ruumistruktuuri ning elukvaliteedi ja tasakaalustada riiklikke ja kohalikke huviseid, arvestades seejuures kohalike arenguvajaduste ja -võimalustega.

on suurendada riigi, regionaalse ja kohaliku tasandi valmidust ja võimet kliimamuutuste mõjuga kohanemiseks, mis valdkonna tegevussuundades on kajastatud ühistranspordi ja hoonete energiatõhususe teema all.

Transpordi arengukava peamine mõõdik on transpordisüsteemi kasutajate rahulolu. Liikuvus on tähtis asustusstruktuuri säilimise ja regionaalarengu seisukohast ning oluline majandustegevuse võimaldajana. Ühistranspordi osas on eesmärgiks *mugav ja kaasaegne ühistransport, mis on ka strateegiavaldkonna tegevustes kesksel kohal.* Arengut nähakse rongiliikluse osakaalu suurendamisel. Keskkonna aspektist on fookus transpordi keskkonnamõtjude vähendamisel. **Harjumaa ühistranspordi arengukava** kirjeldab ühistranspordi korraldust järgmiselt: *maakonna ühistransport vastab piirkonna elanike liikumise vajadustele ja nõudlusele; ühistranspordi korraldus on integreeritud ühtsesse liinivõrku ja kasutusele on võetud ühtne piletisüsteem; ühistranspordi osakaal piirkonna elanike liikumisharjumustes on tõusnud.*

Harjumaa tõmbekeskuste uuring tõi järeldusena välja, et asustusstruktuur on stabiilsena püsinud üle sajandi. Eeslinnastumise protsess on suurendanud mõningate eeslinnastunud asumite osatähtsust. Strateegia seisukohast on oluline kohalike keskuste konkurentsivõime tõstmine eelkõige avalike teenuste pakkumisel ja elukeskkonna kujundamisel. Seoses energiataristu varustamisega nähakse ette elektritootmisvõimsuse arendamist ja välisühenduste loomist Läänemere piirkonna energiavõrkudega. Strateegias on see pea-

miselt seotud LNG-terminali ja Eesti–Soomme gaasitrassi rajamisega. Keskkonna osas on fookus rohevõrgustiku sidususel ja maastikuväärtuste hoidmisel, aga märgitakse ka taastuenergia suuremat osakaalu energiavarustusel, energiasäästlike meetmete rakendamist ja energiatootmise keskkonnamõtju vähendamist.

Valdkonnaga haakub **Transpordi arengukava** eesmärk *nutikas ja mugav liikumiskeskond ning kvaliteetsed teed ja sujuv liiklus.* Eesmärk on põhimaanteed seisukorra taset hoida ning seeläbi parandada liiklusohutust ja liiklemise sujuvust. Tugi- ja kõrvalmaanteedel on eesmärk vähendada halvas ja väga halvas seisukorras olevate

teede osakaalu. Samuti haakub tegevustega eesmärk suurendada linnades kõndimise, jalgrattaga sõidu ja ühistranspordi kasutamise osakaalu – jalakäijate teede ehitamine, “pargi ja reisi” alade rajamine, piirkondlike ühistransporditerminalide ehitamine. Arengukava eesmärgid *turismi ja ettevõtlust toetavate rahvusvaheliste reisiühenduste ja suurenenud rahvusvahelise kaubaveo osas* haakuvad Harju maakonna kontekstis Rail Balticu rajamisega, Tallinna–Narva ja Tallinna–Tartu maanteedeparendamisega, Tallinna ümbersõiduraudtee rajamisega, aga ka Ämari kaubavedude potentsiaali arendamisega.

KASUTATUD LÜHENDID JA MÕISTED

EAS	Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus
EHIS	Eesti hariduse infosüsteem
EL	Euroopa Liit
ELVL	Eesti Linnade ja Valdade Liit
HEAK	Harju Ettevõtlus- ja Arenduskeskus
JHK	Jäätmevalduskeskus
JuM	Justiitsministeerium
HTM	Haridus- ja Teadusministeerium
HOL	Harjumaa Omavalituste Liit
HÜTK	Harjumaa Ühistranspordikeskus
KIK	Keskonnainvesteeringute Keskus
KOV	Kohalik omavalitsus
LEADER	Piirkondlikud maaelu arendamise organisatsioonid ja tegevusgrupid
Linnapiirkond	Enne 2017. a kohalike omavalitsuste volikogude valimisi kehtinud haldusterritoriaalse jaotuse järgi Tallinn koos teda ümbritsevate kohalike omavalitsustega
LV	Linnavalitsus
MAK	Maakondlik arenduskeskus
KeM	Keskonnaministeerium
MKM	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
MNT	Maanteeamet
MTÜ	Mittetulundusühendus (mittetulundusühing või sihtasutus)
PATEE	Euroopa Regionaalfondi toetusmeede maakondadele „Piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks“
PÜTK	Põhja-Eesti Ühistranspordikeskus
RaM	Rahandusministeerium
SiM	Siseministeerium
SoM	Sotsiaalministeerium
TA	erviseamet
T&A	Teadus- ja arendustegevus
TEN-T	Üle-euroopaline võrgustik, kuhu on ühendatud maanteed, raudteed, lennuväljad ja siseveeteed

KASUTATUD ALLIKAD

- Eesti elukestva õppe strateegia 2020
- Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2020
- Eesti infoühiskonna arengukava 2020
- Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020
- Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21“
- Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2014–2020
- Energiamajanduse arengukava 2030
- Euroopa Komisjoni raportid (Eesti hariduse ülevaade 2017)
- Eurostati andmebaasid
- Harjumaa koolivõrgu analüüs, Geomedia 2015
- Harjumaa terviseprofiil 2017-2019
- Harju maakonna keskusteorganisatsioonide uuring
- Harju maakonna kohalike omavalitsuste arengukavad
- Harju maakonnaplaneering 2030+
- Heaolu arengukava 2023
- Laste ja perede arengukava 2020
- Kodanikuühiskonna arengukava 2020
- Konkurentsivõime kava “Eesti 2020”
- Eesti hariduse infosüsteemi (EHIS) andmebaasid
- Maanteeameti liiklusloenduse aruanded 2017
- Noorte valdkonna arengukava 2020
- Rahvastiku tervise arengukava 2020
- Siseturvalisuse arengukava 2020
- Statistikaameti andmebaasid
- Strateegia „Tallinn 2030“
- Tallinna linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegia, Cumulus Consulting OÜ, 2015
- Tallinna lähipiirkonna – Harjumaa (v.a Tallinna linn) ning Kohila ja Rapla – valdade elanike liikumisviiside uuring, Kantar Emor 2018
- Tallinna Sadama aastaaruanne 2017
- Transpordi arengukava 2014–2020
- Üleriigiline planeering Eesti 2030+

